

Fortællinger om Vold og Orden

Fejde og Konfliktløsning i Fristatstidens Island

Figur 1: Kort af Island fra slutningen af 1500-tallet. Udført af den hollandske kartograf Gerard Mercator fra hans 'Atlas' udgivet i 1595.

Et kandidatspeciale af: Niclas Klitgaard Poulsen.

Vejleder: Torben Kjersgaard Nielsen.

2. juni 2020.

Historie, Aalborg Universitet.

Abstract

The Icelandic Commonwealth (c. 930-1264) was built by, among others, Norwegians dissatisfied with King Harald Finehair's tyrannical reign of the newly united Norway. Iceland served as an immigrant sanctuary, and the society was built to regain the rights they had infringed by the new Norwegian monarch.

The new Icelandic society was a leaderless, proto-democratic society heavily dependent on the status-quo being upheld. In a leaderless society like the Icelandic Commonwealth, it was the duty of the citizens to maintain order and ensure that the new society did not collapse. Thanks to the island's location it was safe from foreign threats, ensuring that the new society could prosper. However, that also meant that the biggest threat to the Icelandic Commonwealth was the Icelandic people.

The Icelandic Commonwealth was threatened multiple times, by the numerous feuds the powerful and influential Icelanders engaged in. Chief among the motives behind the initiation of conflicts and feuds was the Icelandic concept of honour and the desire for increased social esteem. Honour and esteem were fundamental parts of the Icelandic Commonwealth, therefore any offence had to be dealt with, often through violent measures.

The famous Icelandic family sagas feature various detailed depictions of violent acts as well as detailed descriptions of attempts at resolving the diverse conflicts and feuds. This thesis delves into the topics of violence, feuds, resolutions, hidden players and honour, to provide a broader understanding of the society of the Icelandic Commonwealth society's views on violence, and how it dealt with resolving disputes, as represented in the sagas of Egil and Njal. To achieve this, the thesis employs critical analysis to analyse the Icelander's views on violence along with the Icelandic Commonwealth's judicial system's effectivity in handling violent disputes. Through analysis of the various examples of violent disputes, arbitrations and legal cases, depicted in the two sagas, the Icelandic Commonwealth's views on violence are presented as quite nuanced.

Violence is presented as an accepted part of everyday life for the Icelanders of the Commonwealth period in the sagas of Egil and Njal. For example, the Icelandic citizens were encouraged to challenge each other to obtain honour and esteem, as part of the social evaluation. These challenges often were either violent acts or simulated violence in some fashion. Vengeance through violent means due to loss of honour is also shown to have been deemed an acceptable use of violent means. However, this thesis presents that there were limits to the Icelander's acceptance of violence, even when it concerned avenging lost honour and as part of the social evaluation. Despite

violence being accepted by the Icelandic society, to an extent, the individuals who disturbed the balance of society for personal gain through violent means or abuses violence to circumvent the law is condemned, as shown through analysis of such characters in Egil and Njals saga.

Order and balance of the Icelandic Commonwealth depended on the citizens being able to uphold the balance themselves and live peacefully with the other inhabitants. The Icelandic Commonwealth has been applauded by scholars for its advanced legal system and extensive code of law that helped guide the citizens to uphold the balance. However, through analysis of the numerous depictions of arbitrations and legal action that attempted to control or quell the violent feuds and violent tendencies of the Icelandic people, the Commonwealth's system is shown to be lacking, inefficient and manipulable.

Indholdsfortegnelse

ABSTRACT.....	2
INDLEDNING	6
NYT LAND, NY BEGYNDELSE	7
MED LOV SKAL LAND BYGGES	8
KONFLIKTER OG KONFLIKTLØSNING	12
HØVDINGE OG FRIE BØNDER.....	12
HOVMOD STÅR FOR FALD.....	15
HISTORIEFORTÆLLING	15
PROBLEMFORMULERING	17
FORSKNINGSDISKUSSION	18
ISLÆNDINGESAGAERNE SOM INDBLIK I FRISTATENS SAMFUND	18
ISLÆNDINGESAGAERNE SOM KILDEMATERIALE	19
KONFLIKTER OG KONFLIKTLØSNING	22
LOVE OG MÆGLING.....	22
HÆVN, ÆRE OG SLÆGTENS ROLLER I KONFLIKTER	25
FORBRYDELSE OG STRAF	28
DELKONKLUSION	29
BEGREBSDEFINITION	31
ET SPØRGSMÅL OM ÆRE	31
MAGTEN, SAMFUNDET OG ÆREN	31
HÆVN, RETFÆRDIGHED OG ORDETS MAGT	34
MÆND OG KVINDER I ALLE ALDRE	36
METODE.....	38
UDFORDRINGER.....	38
AFGRÆNSNING	38
PROBLEMATIK	39
ANALYSENS OPBYGNING	40
KILDEANALYSE – EGILS SAGA	41
BALLADE PÅ BOLDPLADSEN	42
FRA FESTLIGHEDER TIL BLODGILDE	43
VOLDSMAND MØDER SIN OVERMAND	44
HOLD DINE KØER FRA MIT GRÆS	44
TEMPERAMENT OG SELVBEHERSKELSE	47

ET SPØRGSMÅL OM ÆRE	49
SAMFUNDETS BALANCE, ÅBENHED OG ORDEN	51
KILDEANALYSE – NJALS SAGA.....	54
ET UBRYDELIGT VENSKAB ETABLERES	55
BEDSTE VENNER MED STRIDBARE KONER	56
HALGERD ER PÅ SPIL IGEN	58
GUNNARS SIDSTE SLAG.....	59
TEMPERAMENT OG SELVBEHERSKELSE	61
ET SPØRGSMÅL OM ÆRE	63
ET FEJLBARLIGT SYSTEM.....	65
SAMMENLIGNING	69
SAMFUNDETS BALANCE, KONFLIKTLØSNING OG DIPLOMATI.....	69
VOLD SOM ALTERNATIV TIL LOVEN	71
ÅBENHED OG SKJULTE HANDLINGER	72
VANÆRE TILLOD VOLD	73
KONKLUSION	75
LITTERATURLISTE	77

Indledning

Njal var meget velhavende og havde et smukt udseende. Han havde ingen skægvækst. Han var så lovkyndig, at ingen syntes at være hans lige. Han var klog og forudseende, en velvillig og god rådgiver, var besindig af ædel af sind, og alt gik, som det skulle, når han vejledte folk. - Njals Saga kapitel 20.¹

I perioden mellem 793 og 1066, mens vikingerne fra norden hærgede Europa, opstod et nyt samfund på en hidtil ukendt ø i Nordatlanten. Dette nye samfund var født ud af den nordiske krigerkultur, da øens nye beboere oprindeligt kom fra Skandinavien. Island var et særsyn i Norden, da landet ikke var styret af en overherre, modsat de samtidige europæiske lande. I stedet besad det træk der mindede om en proto-republik med proto-demokratiske virkemidler.² Af den grund kaldes perioden fra 930 til 1262, i Island, fristatstiden.

Nordboerne i denne periode var særlig kendte for de ofte voldelige vikinger, hvis handels- og plyndringstogter bragte dem vidt omkring i verden. På trods af at oprinde fra en voldelig kultur, der af samtidens folk, der havde interaktioner med nordboerne, blev anset, som voldelig og primitiv, var det islandske samfund overraskende veludviklet og fredeligt i sammenligning. Vold var alligevel et omdrejningspunkt for det nye samfund, hvilket de islandske lovtekster og de berømte islandske sagaer vidner om.

Dette speciale søger at undersøge, hvordan det nye islandske samfund, der var født ud af kulturen, der i samtiden var berygtet for deres krigerklasse, anså vold og håndterede konflikter mellem islændinge i fristatstiden gennem en analyse af de udvalgte islandske sagaer.

Det følgende kapitel fungerer som en historisk indføring af fristatstidens Island og strækker sig fra øens opdagelse til den bliver underlagt Norge. Indføringen skal danne kontekst for den senere analyse. Afsnittet vil inkludere motiverne for den store indvandring til det nye land samt en beskrivelse af det sociale hierarki og hvordan det islandske samfund fungerede. Kapitlet bliver inddelt i mindre afsnit, hvoraf det første fokuserer på landets opdagelse af vikingerne samt den tidlige bosættelse frem til landet bliver samlet ved Altingets oprettelse. Det næste afsnit omhandler de love

¹ Annette Lassen. *Islændingesagaerne: Njals saga*, overs. Kim Lembek København: Gyldendal, 2017), s. 39.

² Jesse Byock, "The Icelandic Althing Dawn of Parliamentary Democracy", I *Heritage and Identity: Shaping the Nations of the North*, red. J. M. Fladmark (Dunhead: The Heyerdahl Institute and Robert Gordon University, 2002), s.

1.

og institutionerne, der var i kraft og eksisterede i Island i den gældende tidsperiode samt med forklaringer herpå. Dette afsnit efterfølges af et kort afsnit om konflikter og konfliktløsning, der fungerer som vil udpensles yderligere i et op følgende afsnit i forskningsdiskussionen. Konflikt og konfliktløsningsdelen af den historiske indføring efterfølges af en redegørelse af fristatstidens sociale hierarki. Det næstsidste afsnit af den historiske indføring omhandler historiefortællingen i Island, særligt de islandske sagaer, der bliver nedskrevet fra 1200-tallet og frem. Den historiske indføring afsluttes med en redegørelse for fristatens fald og den norske magtovertagelse.

Nyt land, ny begyndelse

Indvandringen til Island begyndte omkring år 850, hvor nogle vikinger ved et tilfælde opdagede en for dem, hidtil ukendt landmasse i Atlanterhavet, som de senere kaldte Island.³ Størstedelen af de første nordboere der emigrerede til Island omkring år 870, kom fra Norge. Motivet bag emigrationen har delvist været, at en stor del af nordmændene har følt sig tvunget ud af deres territorier på grund af den ambitiøse og tyranniske konge Harald Hårfager (r. 871-933), der ønskede at samle de mange småsamfund til ét samlet norsk rige med sig selv som overherre.⁴ Hårfagers magtovertagelse indebar gradvist at nedkæmpe de mange småkonger og sikre sin forøgede magt ved at fratage bønderne ejendomsretten til jord.⁵ Dette overgreb førte til, at mange tidligere fribønder og udprægede mænd og stormænd forlod Norge i stedet for at underkaste sig Hårfagers overherredømme.⁶ De mange norske emigranter drog mod vest, hvoraf mange bosatte sig på Shetlands- og Orkneyøerne ud for det nordlige Skotland, mens andres færd førte dem længere mod vest til det nyligt opdagede Island.⁷

Det nye liv i Island var dog ikke uden problemer. Et nyt samfund med regler og institutioner skulle bygges fra grunden, hvilket kunne være besværligt uden et overhoved til at lede de nye islændinge gennem den komplicerede proces.

Fristatstidens Island var et relativt fredeligt land sammenlignet med dets skandinaviske modstykker, hvilket islændingene kunne takke øens beliggenhed for. På grund af øens beliggenhed langt ude i Nordatlanten var det islandske folk stort set isolerede, hvilket sikrede landet mod trusler

³ Jesse Byock, "The Icelandic Althing", s. 1.

⁴ Kirsten Hastrup, "Defining a Society: The Icelandic Free State Between Two Worlds", *Scandinavian Studies* 56 (1984): 242.

⁵ Flemming Tinggaard, *Sagn og Saga* (Skive: Optima, 1985), s. 45.

⁶ Jesse Byock, "Social Memory and the Sagas: The Case of *Egils saga*", *Scandinavian Studies* 76 (2004): 302.

⁷ Tinggaard, *Sagn og Saga*, s. 45.

og indgreb udefra indtil det 13. århundrede, hvilket gav landet fred til at udvikle et nyt samfund fra bunden med love til at kontrollere de interne konflikter der opstod i landet og derigennem sikre freden.⁸

Med lov skal land bygges

Denne indledende sætning fra Jyske Lov fra 1241 er ganske passende, når man taler om at opbygge et nyt samfund, hvilket var den udfordring de islandske nybyggere stod overfor i 870. Island som en samlet enhed anses for at være opstået gennem etableringen af den årlige nationale forsamling kendt som Altinget, ved området der blev kendt som *Phinvellir*⁹ i 930, der markerede den islandske fristats fødsel. Det var gennem denne forsamling og ved dette samlingssted landet blev styret frem til 1264, hvor den islandske fristat brød sammen og landet blev underlagt norsk overherredømme.¹⁰

Den islandske stat udviklede sig gradvist fra at være mindre tingsforsamlinger spredt over hele landet, for endelig at blive samlet ved en overordnet lovgivende forsamling med Altinget i 930.¹¹ Historien om Altingets oprindelse, ifølge Islands ældste historiske værk *Íslendingabók* (1120), af høvdingen Ari Þorgilsson,¹² akkrediteres til én mand. Úlfjótr¹³ drog på en rejse til Vestnorge for at lære om områdets love og retssystem, *Gulapthing*, og tage denne viden med sig tilbage til Island og etablere lov og orden i det nye land.¹⁴

Island var i tiden før Altingets oprettelse præget af magtkampe mellem de forskellige høvdinge, der hver især forsøgte at tilrane sig så meget magt som muligt i det nye land. Denne rivalisering mellem de mange høvdinge ophørte med Altingets oprettelse i 930 og landet forblev fordholdvist

⁸ Jesse L. Byock, "Dispute Resolution in the Sagas", *Gripla* 6 (1984): 92 og William Ian Miller, *Bloodtaking and Peacemaking: Feud, Law, and Society in Saga Iceland* (Chicago: University of Chicago Press, 1990),

⁹ Tingsletten. Dette område er den nutidige islandske nationalpark.

¹⁰ Jón Vidar Sigurðsson, Pedersen og Berge. "Law making and utilisation in the North c. 900-1350", i *Making, Using and Resisting the Law in European History*, red. Jón Viðar Sigurðsson et al. (Pisa University Press, 2008), s. 38 og

¹¹ Birger Þor Runolfsson Solvason, "Ordered Anarchy: Evolution of the Decentralized Legal Order in the Icelandic Commonwealth", *Journal des Economistes et des Etudes Humaines* 3:2-3 (1992): 333 og Jón Johannesson, *A history of the Old Icelandic Commonwealth: Íslendinga Saga* (Winnipeg: University of Manitoba Press, 2014), s. 36.

¹² Også kendt som Ari Inn Fróði (den lærde).

¹³ Úlfjótrs sociale stand vides ikke med sikkerhed, det må dog antages at han mindst har været en indflydelsesrig fribonde med stort kendskab til lovene.

¹⁴ Solvason "Ordered Anarchy", 333-334.

stabilt, da Altinget midlertidigt holdte høvdingenes magtambitioner i skak indtil omkring det 13. Århundrede.¹⁵

Hvert år mødtes fribønder og høvdinge til Altingsforsamlingen ved *Bingvellir* i det sydvestlige Island. Forsamlingen varede to uger og blev afholdt omkring solhvervet i juni. Årsagen til netop dette samlingssted og tidspunkt på året var blandt andet på grund af, at Altinget blev oprettet på dette sted og vejret var mildest på dette tidspunkt af året. Dertil var der ved solhvervet i Island mulighed for midnatsol, hvilket betød at forsamlingen kunne vare længere fra dag til dag. Disse faktorer gjorde det til et ideelt tidspunkt til en så vigtigt og langvarig forsamling.

Altinget som institution var inddelt i forskellige grene, den lovgivende *Lögretta* og de fire *ffjórðungs dómar* som de dømmende afdeling. *Lögretta* var et råd udgjort af 36, et antal der ville hæves til 39 og senere 48, høvdinge der i fællesskab gennemgik de etablerede love samt udarbejdede nye love.¹⁶

Figur 2: Oversigt over Altinget funktion og dets tilknyttede institutioner.¹⁷

Altinget fungerede som højesteretten og kun meget alvorlige sager nåede for en ret ved Altinget.¹⁸ Samtidigt med inddelingen af Island i fire administrative distrikter omkring 960-965 oprettedes

¹⁵ Jón Viðar Sigurðsson. "Krigsføring i Island på 1200-tallet", *Krigsføring i middelalderen: Strategi, ideologi og organisasjon ca. 1100-1400*. Forsvarsmuseets Småskrift, 35 (2003): 110.

¹⁶ Byock, "The Icelandic Althing", s. 7-8.

¹⁷ Miller, *Bloodtaking and*, s. 20.

¹⁸ Miller, *Bloodtaking and Peacemaking*, s. 18.

ligeledes fire nye rette, *ffjórðungsdómar*; for hver fjerdedel af landet, hvor sager kunne blive håndteret. Samtidig oprettedes fire nye regionale ting, *ffjórðungathing*.¹⁹²⁰

Ud over Altinget og de fire regionale ting havde man også andre etablerede regionae tingsforsamlinger i Island, som for eksempel *Kjarlnesþing*²¹ og *várþing*, hvor det også var muligt at bringe konflikter for en ret, afregne gæld eller mødes med andre frie bønder fra ens distrikt og indgå alliancer og handle indbyrdes. De største af disse forsamlinger var *várþingene*. Disse tingsforsamlinger blev afholdt to gange årligt, et om foråret og et om efteråret og blev styret af tre høvdinge og deres følgere.²² Efterårs vártinget²³ fungerede som en informativ forsamling, hvor borgerene, der ikke havde været til årets Alting, blev informeret om, hvad der var sket til Altinget samt om nye ændringer i loven.²⁴

Figur 3: Kort over opdelingen af Island i fire distrikter samt fordelingen af tingsforsamlingerne i Island.²⁵

¹⁹ Disse nye tingssamlinger anes dog af forskerne for at have været eksperimentelle, da de blev opgivet kort tid efter, de blev oprettet.

²⁰ Birgir Þor Runolfsson Solvason, "Institutional Evolution in the Icelandic Commonwealth", *Constitutional Political Economy* 4 (1993): 107.

²¹ Denne tingsforsamling var ældre end Altinget.

²² Solvason, "Institutional Evolution" 106.

²³ Denne tingsforsamling blev kaldt Leiðir.

²⁴ Solvason, "Institutional Evolution", 106.

²⁵ Stephen Pax Leonard, "Language, Society and Identity in early Iceland" (Hoboken: Wiley-Blackwell: 2012), s. 27.

Altinget havde to særlige embeder, *Lögsögumaður*²⁶ og *Allsherjagödi*²⁷. Disse var hovedsageligt ceremonielle og medbragte lidt til ingen forøget magt. *Allsherjagödiens* primære funktion var at indvie Altinget.²⁸ Lovtaleren fungerede som Altingets formand og var derfor det højeste embede muligt i Island i fristatstiden, ydermere var det også det eneste lønnede embede²⁹ og var endvidere fritaget for beskatning.³⁰ Lovtaleren skulle udvælgese mellem de høvdinge, der var til stede ved tinget. Stillingen som Lovtaler varede tre år, men havde ingen funktion og betydning uden for Altinget. For at blive udvalgt som lovtaler skulle man have et dybt kendskab til loven. Dette illustreres ved at hvert Alting indviet ved, at lovtaleren fremsagde en tredjedel af loven fra hukommelsen, hvilket ikke var nogen smal sag, da lovmateriale fra det 12. og 13. århundrede svarer til omkring 700 siders tætskrevet tekst med komplekse love og regler.³¹

Tingssystemet var ikke den eneste institution i Island i fristatstiden, en anden vigtig institution var *Hreppr*. Denne institution illustrerer vigtigheden af det sociale samspil i Island, da den fungerede som et forsikringsselskab for mindre grupperinger af islændinge og som livsnødvendig støtte for de fattige i Island. En *hreppr* fungerede således, at medlemmerne hver indbetalte penge på en ”fælles konto”, som disse medlemmer kunne hæve fra hvis man var i nød. En *hreppr* bestod af et mindre antal medlemmer end et *godorð* eller en lokal tingssamling og det var væsentligt sværere at skifte *hreppr* end det var at sværge troskab til en anden høvding, da man behøvede en anbefaling fra ens tidligere *hreppr*.³² Som medlem af et *hreppr* kunne man dog kun forvente begrænset hjælp, da hvert medlem kun kunne ”hæve fra kontoen” tre gange og derefter måtte man klare sig selv.³³

²⁶ Lovtaler.

²⁷ Ypperste høvdingen.

²⁸ Byock, “The Icelandic Althing”, 6.

²⁹ William Ian Miller, „Of Outlaws, Christians, Horsemeat, and Writing: Uniform Laws and Saga Iceland“, *Michigan Law Review* 89,8 (1991): 2084-2085.

³⁰ Solvason, ”Institutional Evolution”, 117.

³¹ Miller, “Of Outlaws, Christians, Horsemeat, and Writing”, 2084-2085.

³² Solvason, “Ordered Anarchy”, 339.

³³ Ibid.

Konflikter og konfliktløsning

Et af hovedformålene med tingforsamlingerne var at håndtere konflikter.³⁴ Sammenlignet med de andre nordiske lande, var fristatstidens Island relativt fredeligt. Hvilket islændinge kunne takke deres beliggenhed for, da denne sikrede dem mod trusler udefra. Det betød den største trussel mod det islandske samfunds stabilitet var islændingene selv.³⁵ De færreste almindelige islændinge³⁶ ejede våben og brugte derfor primært sten som våben, hvilket betød, at de fleste voldelige konflikter var mellem våbenbesidderne, altså de rige frie bønder eller høvdingene.³⁷

Et velfungerende social liv var livsnødvendigt for fristatstidens islændinge. Siden man ikke var garanteret at overleve landets hårde natur, særligt om vinteren, uden et stærkt netværk. De tidlige islandske loves hovedfokus var at håndtere konflikter mellem islændingene for at sikre den sociale stabilitet. Eftersom Island var relativt sikret mod trusler udefra, var der ro til at udvikle et omfangsrigt lovssystem til at håndtere konflikterne mellem islændingene.³⁸ Den største trussel mod social stabilitet og det islandske samfund generelt var fejder, alligevel havde Island en ”fejde kultur.” eftersom fejde praksissen ikke var forbudt og derfor opstod fejder fra tid til anden. De islandske love var dog designet til at undgå fejder så vidt muligt, eller bremse dem i opløbet samt gøre det muligt at komme til en løsning i tilfælde af at en fejde var brudt ud.

Høvdinge og frie bønder

Samtidens sociale hierarkier var opbygget med kongen, jarlen og høvdingene som de ledende klasser. I Danmark og Norge var kongen den øverste leder i samfundet, efter jellingedynastiet og Harald Hårfager fik overtaget i de to lande. Under kongen var jarlerne, der var over høvdingene. Høvdingen udgjorde det laveste led i denne adelige klasse.³⁹ Det forholdt sig imidlertid anderledes i Island, hvor der indtil 1262-4 ikke var en overherre i form af en konge som i Danmark og Norge eller jarler, som på Orkney- og Shetlandsøerne. I stedet var de øverste hierarkiet øens mange høvdinge. Deres magt

³⁴ Solvason, ”Institutional Evolution”, 103.

³⁵ Byock, ”Dispute Resolution”, 92.

³⁶ Med ”almindelige islændinge” henvises der til fastebønder og knap så velhavende fribønder.

³⁷ Jón Viðar Sigurðsson, ”Kings, Earls and Chieftains. Rulers in Norway, Orkney and Iceland c. 900-1300”, I *Ideology and Power in the Viking age and Middle Ages. Scandinavia, Iceland, Ireland, Orkney and the Faeroes*. red. Gro Steinsland et al (Leiden: Brill, 2011) s. 74.

³⁸ Byock, ”Dispute Resolution”, 92.

³⁹ Kim Hjarðar, *Vikinger kort fortalt*, (Aarhus: Tubine, 2018), s. 22-27.

og indflydelse fungerede imidlertid anderledes i praksis end deres skandinaviske modstykker. Eksempelvis havde de islandske høvdinge begrænset direkte magt over deres følgere og var ikke territoriale eller stammeledere, som de norske og danske høvdinge havde været.⁴⁰ I stedet kom de islandske høvdingers magt gennem deres funktion som politikere eller repræsentanter for deres *þingmenn*.⁴¹ Deres indflydelse blev endvidere dikteret af, hvor mange følgere de havde. Dette antal varierede gennem fristatstiden, eksempelvis havde nogle høvdinge mellem to og fem tingmænd mens andre havde tolv eller flere.⁴² I det 13. århundrede steg antallet af følgere per høvding kraftigt, da ambitiøse høvdinge søgte at samle så mange følgere som muligt for at udvide sin magt og indflydelse i håb om at kunne få overherredømme over Island.⁴³

Høvdingenes embede blev kaldt et *goðorð*,⁴⁴ embedet var ikke et geografisk bestemt territorium modsat de skandinaviske høvdinges territorier.

Som fri bonde kunne man gå til sin høvding, hvis man følte ens rettigheder var blevet krænket eller med klager. Hvorefter en god høvding ville forsøge at hjælpe sine følgere så vidt muligt. Eksempelvis med at komme med forslag til ændringer ved Altinget, baseret på de klager høvdingen havde modtaget. Ydermere kunne en høvding agere advokat eller dommer i konflikter, der blev bragt for lokale ting. Dette skete dog kun, hvis han mente, at sagen var af en karakter der kunne gavne hans omdømme.⁴⁵ Som tidligere nævnt havde de islandske høvdinge begrænset direkte magt, hvilket indbefattede militær magt. Det betød, at høvdingene ikke havde midlerne til at håndhæve de domme, de havde afsagt i en retssag. Det var derfor op til det vindende parti selv at opkræve de penge, han havde krav på fra taberen.⁴⁶

Det var påkrævet ved lov, at man som bonde skulle være underlagt en høvding.⁴⁷ Dog var det muligt at overføre sin loyalitet til en anden høvding, siden høvdingens embede ikke var geografisk bestemt. De frie bønder kunne vælge at følge en anden høvding, én gang årligt, hvilket skulle gøres

⁴⁰ Byock, "Feuding in Viking Age Iceland's Great Village", I *Conflict in Medieval Europe: Changing Perspectives on Society and Culture*, red. Warren C. Brown et al. (Aldershot: Ashgate, 2003), s. 234.

⁴¹ Følgere.

⁴² Jón Jóhannesson, *A History of the Old Icelandic Commonwealth*, s. 226.

⁴³ Byock, "The Icelandic Althing", 12.

⁴⁴ Goden eller høvdingens ord.

⁴⁵ Sigurðsson, Pedersen og Berge, *Making and Using the Law in the North c. 900-1500*, s. 48.

⁴⁶ Byock, "Feuding", s. 234.

⁴⁷ Miller, *Bloodtaking and Peacemaking*, s. 22.

offentligt.⁴⁸ Høvdingenes *goðorð* blev, eftersom det ikke var et geografisk bestemt embedsområde, delt mellem flere høvdinge; hvilket betød, at der var flere høvdinge end *goðorð* i Island.⁴⁹ Siden et *goðorð* blev delt mellem flere høvdinge, måtte de skiftes til at varetage det, hvilket betød at der aldrig var mere end en gode til en lokal tingforsamling.⁵⁰ Antallet af *goðorð* var skiftende indtil opdelingen af landet i fire distrikter, i 965, hvor antallet af *goðorð* blev fastlåst til 48, fordelt over landets fire distrikter.⁵¹ Høvdingenes magt var forholdsvis stabile med kun få indbyrdes konflikter. Dette ændrede sig omkring 1120, hvor nogle høvdinge familier udviklede ambitioner om at udvide deres magt til at danne små riger eller få overherredømme over Island.⁵² Sådanne ambitioner var tidligere blevet holdt i skak af Altinget.⁵³

Som tidligere anført var antallet af høvdinge skiftende i løbet af fristatstiden. I slutningen af det 10. århundrede og begyndelsen af det 11. var der mellem 50 og 60 høvdinge. Dette antal blev gradvist reduceret indtil 1220, hvor landet blev styret af de syv mest magtfulde familier.⁵⁴

Lig de andre nordiske lande lå bønderne under den førende klasse. Denne klasse var inddelt i to underklasser. Der var bønderne med eget land, kaldt fribønder, og de landløse bønder. Som fribonde kunne man fra alderen 12 år agere dommer ved en af de fire *ffjórðungsdómar*. Årsagen til dette var for at engagere borgerne i det politiske liv og uddanne unge fribønder.⁵⁵ At 12 årige fribønder kunne få en så betydningsfuld rolle, vidner om, at man i fristatstiden var delvist myndig allerede omkring 12 års alderen.

Lavest i hierarkiet var slaverne, hvoraf der var en uofficiel ekstra klasse kaldet *Løysinger*. Disse var trælle, der var blevet frigivet af deres herre, men stadig ikke var anset som borgere. De absolut laveste i det sociale hierarki var trællene.⁵⁶ På trods af at trællene var en anden persons ejendom, og straffrit kunne dræbes af sin herre, havde trællene alligevel enkelte rettigheder. Eksempelvis hvis en

⁴⁸ Solvason, *Institutional Evolution*, s. 105.

⁴⁹ Byock, "Feuding", s. 235.

⁵⁰ Preben Meulengracht Sørensen, *Fortælling og ære Studier i islændingesagaerne* (Aarhus: Aarhus University Press, 1993), s. 154.

⁵¹ Davide Marco Zori, *From Viking Chieftoms to Medieval State in Iceland: The Evolution of Social Power Structures in the Mosfell Valley* (Los Angeles: University of California, 2010) s. 7-8.

⁵² Jón Viðar Sigurðsson "Iceland" *The Viking World*, red. Stefan Brink et al. (London: Routledge), s. 573.

⁵³ Jóhannesson, *A History of the Old Icelandic Commonwealth*, s. 226.

⁵⁴ Sigurðsson, "Kings, Earls and Chieftains Rulers in Norway, Orkney and Iceland c. 900-1300", s. 72.

⁵⁵ Byock, "The Icelandic Althing", s. 11.

⁵⁶ Hjarðar. *Vikinger Kort Fortalt*, s. 22-27.

anden end trællens herre ydede skade eller overgreb på trællen, skulle både trællens herre og trællen selv betales bod. Ydermere havde trællen en vis legal status i og med at han kunne gøres ansvarlig overfor sine egne gerninger og ord.⁵⁷

Hovmod står for fald

Fristatens fald siges at begynde fra omkring 1120, hvor det islandske system svækkes betydeligt og endelig brød sammen omkring 1262-4. Hovedårsagen til fristatens fald anses for at være de ambitiøse høvdingefamilier. Siden *godðorð* kunne købes og sælges mellem høvdinge, førte det til, at rige høvdinge familier kunne udvide deres magt ved at opkøbe så mange *godðorð* som muligt. Med det mål for øje at få overherredømme over Island. En borgerkrigs-lignende situation bredte sig over Island frem til det 13. århundrede, hvor ingen af de stridende familier kunne få en afgørende fordel over deres konkurrenter.⁵⁸ Det var i denne anspændte situation den norske konge Håkon IV Håkonsson (r. 1217-1263) begyndte at etablere sig som spiller i magtkampen. De stridende familier øjnede hurtigt fordel i at alliere sig med den norske konge ved at blive kongens hirdmænd og derved sikre deres magt, selvom de blev underlagt en overherre. Magten kom dog ikke gratis. Høvdingene var nødt til at betale for kongens støtte ved at give deres *godðorð* eller retten til at administrere dem til ham. Således sørgede den norske konge for gradvist at blive den mest magtfulde ”høvding” i Island hvilket resulterede i, at Island fra 1264 var underlagt norsk overherredømme.⁵⁹

Historiefortælling

Islændingene er særligt berømte verden over for deres lange detaljerede værker om nordens historie, de islandske sagaer. Før kristendommen blev indført som statsreligion gennem en afstemning ved Altinget omkring år 1000,⁶⁰ havde det islandske folk ikke tradition for at bevare detaljeret historie i fysisk form, eksempelvis i bøger. I stedet havde islændingene tradition for mundtlig overlevering og udenadslære i form af skjalde.⁶¹ Det islandske samfund havde en af de mest veludviklede

⁵⁷ Meulengracht Sørensen, *Fortælling og ære*, s. 161.

⁵⁸ Margaret Clunies Ross og Preben Meulengracht Sørensen, “Social institutions and belief systems of medieval Iceland (c. 870-1400) and their relations to the literary production”, I *Old Icelandic Literature and Society*, red. Margaret Clunies Ross (Cambridge University Press, 2000), s. 24.

⁵⁹ Sigurðsson “Iceland”, s. 573.

⁶⁰ Miller, *Bloodtaking and Peacemaking*, s. 17.

⁶¹ Mühlmann, ”Sagaer”.

historiefortællingstraditioner med en af de mest detaljerede historier om landets forhistorie, kun athenerne havde et lignende modstykke i den vestlige verden.⁶² Omkring 200 år efter kristendommen gjorde sit indtog i Island, udviklede de sagaerne sig fra at være eksklusivt mundtlige fortællinger til at blive nedskrevet på pergament. Dette skete i en tid, hvor det islandske samfund og fristatstidens institutioner var på tilbagetog, fordi få høvdingefamilier ønskede at udvide deres magt fra at være hovedsageligt symbolsk til at være mere direkte og mindede om de skandinaviske gamle skandinaviske høvdinge og deres territoriale magt.⁶³

De islandske sagaer er den overordnede betegnelse for de mange værker, der alle blev produceret i Island i middelalderen, på trods af at flere af værkerne er historier om andre nordiske landes historie eller historier om bemærkelsesværdige personligheder fra de andre nordiske lande.

⁶² Solvason, "Ordered Anarchy", s. 338.

⁶³ Torfi H. Tulinius, "Sagas as a myth: the family sagas and social reality in 13th-century Iceland", *Old Norse Myths, Literature and Society* (2000): 527.

De berømte sagaer produceret af islændingene kan inddeles i følgende kategorier:

1. Oldtidssagaerne. Disse sagaer foregår i "forhistorisk tid," før de første besættere kom til Island, altså op til omkring år 850. Disse sagaer omhandler legendariske nordiske sagnhelte- og konger.⁶⁴
2. Islændingesagaerne⁶⁵ Disse sagaer beskriver udvalgte islandske familier og bemærkelsesværdige islandske personligheds historie samt slægtsfejder. Disse sagaer er alle sat i den islandske "guldalder" omkring 850-1050.⁶⁶ Ydermere taler disse sagaer i høj grad om de norsk-islandske forhold.⁶⁷
3. Samtidssagaerne. Disse sagaer foregår i historisk tid, fra omkring 1120 og fremefter og er som navnet antyder skrevet ned nogenlunde samtidig med, at begivenhederne fandt sted.⁶⁸

Sagaerne om islandsk historie og bemærkelsesværdige islændinge er henholdsvis familiesagaerne og samtidssagaerne. Familiesagaerne fortæller om den tidlige islandske historie og beskæftiger sig i høj grad med lovsystemet og konflikter i Island i fristatstiden, hvormed de giver et unikt indblik i islændingenes levevis. Af den grund er de en analyse værd, da de kan belyse, hvordan islændingene anså vold og konflikt i fristatstiden. Dette speciales problemformulering vil derfor lyde således:

Problemformulering

Hvordan anså fristatstidens islændinge vold og i forlængelse heraf, hvordan håndterede islændingene voldelige konflikter, som præsenteret i de islandske familiesagaer henholdsvis Egils og Njals Saga?

⁶⁴ Michael Riber Jørgensen, *At konstruere fortiden om mundtlig tradition* (kandidatspeciale), Aarhus universitet 2007, s. 5-8.

⁶⁵ Også kendt som familiesagaerne.

⁶⁶ Lars Lönnroth, "The Concept of Genre in the Icelandic Sagas", *Scandinavian Studies*, 47,4 (1975): 419.

⁶⁷ Knut Helle, "Hvor står den historiske sagakritikken i dag?", s. 51.

⁶⁸ Jørgensen, *At konstruere fortiden*, s. 5-8.

Forskningsdiskussion

Disse folk har, fordi deres jord fra naturens hånd er så ufrugtbar, intet grundlag for pragt og luksus og fører konstant en tilværelse i nøjsommelighed, hvor de ofte bruger hvert et øjeblik af deres liv på at opdyrke kendskabet til andres bedrifter - og derved opvejer deres armod med ånd. For dem er det en stor fornøjelse at kende og viderebringe alle folkeslags historie, for i deres øjne er det lige så glørværdigt at beskrive andres dyder som at demonstrere sine egne. -Saxo Grammaticus⁶⁹

Islændingesagaerne som indblik i fristatens samfund

I århundreder har de islandske sagaer vakt opsigt og forundring fra forskere verden over. Sagaerne er siden 1800-tallet taget gundigt under behandling af adskillige akademiske felter, fra antropologi og arkæologi til historie og filologi.⁷⁰ Forskningslitteraturen om Islands fristatstid og middelalderlige historie, med fokus på sagaernes skildringer af denne historie, spænder derfor vidt og bredt, med fokus på alt fra for eksempel fristatstidens familie struktur,⁷¹ til islændingenenes syn på døden og det overnaturlige.⁷² Dette afsnit behandler forskningen om de islandske sagaer, nærmere bestemt vedrørende deres kildeværdi og hvordan sagaerne kan anvendes til en analyse af det islandske samfund.

Forskningsdiskussionen bliver inddelt i afsnit, hvoraf det første omhandler islændingesagaernes historicitet og hvordan de kan anvendes til en analyse af fristatstidens samfund og åndsliv. Afsnittet følges af et afsnit om forskningen inden for konflikter og konfliktløsning i fristatstiden.

⁶⁹ Saxo. "Saxos fortale", i *Saxos Danmarkshistorie*, overs. Peter Zeeberg (København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab & Gads Forlag, 2015), s. 23.

⁷⁰ Sigurðsson, "Iceland", s. 571.

⁷¹ Ármann Jakobsson, *Nine Saga Studies: The Critical Interpretation of the Icelandic Sagas* (Reykjavik: University of Iceland Press 2013).

⁷² Kirsi Kanera, *Porous Bodies, Porous Minds -Emotions and the Supernatural in the Íslendingasögur (ca. 1200-1400)*, (University of Turku, 2015).

Islændingesagaerne som kildemateriale

Ordet "saga" betyder "at sige" på norrønt,⁷³ ordet i sig selv har ført til megen debat, da det ikke skelner mellem faktisk historie og fiktion.⁷⁴ Dette manglende skel beskriver sagaernes natur til perfektion. Dog har denne tværfaglige natur ført til en del diskussion blandt forskere i forskellige felter.

Hovedproblemet i historisk analyse af sagaerne har fra begyndelsen af sagastudierne været sagaernes kildeværdi, forklarer den norske historiker Knut Helle.⁷⁵ Helle understreger at sagaerne kan bruges til en indsigt ind i nedskrivningstidens "åndsliv." Sagaerne skal, ifølge Helle, tolkes i lyset af deres ophavssituation.⁷⁶ Dette skyldes at mange forskere ikke mener at islændingesagaerne er pålidelige kilder om begivenhederne de skildrer. Eksempelvis mener professor i oldnordisk historie og arkæologi Jesse Byock og jura professor William Ian Miller at islændingesagaerne ikke kan bruges som kilder til historienes begivenheder, skyldes den store tidsforskel mellem historierne islændingesagaerne skildrer og nedskrivningstiden. Denne kritik skyldes hvad en af de tidlige sagaforskere, den norske historiker og sprogforsker P. A. Munch kaldte "samtidighedsprincippet." Ifølge dette er en beretnings pålidelighed forbundet med hvornår den blev nedskrevet.⁷⁷ Det vil sige, at jo længere der er mellem begivenheden og nedskrivningen desto mindre pålidelig er beretningen.

Meulengracht Sørensen vurderer i stedet islændingesagaerne som pålidelige kilder til at beskrive det islandske samfund i tiden sagaerne skildrer, så vel som nedskrivningstidens samfund. Da han mente at det islandske samfund i grove træk var det samme frem til nedskrivningstiden og magtovertagelsen i 1200-tallet.⁷⁸ Miller foreslår hertil at man anvender sagaerne i kombination med beskrivelserne fra den ældste islandske lov *Grágás*. Miller forklarer yderligere at en fuld forståelse for en saga kræver at man benytter både den pågældende saga og lovstoffet for at give en fuld forståelse af de sociale og juridiske procedurer.⁷⁹

⁷³ Heather O'Donoghue, *Old Norse-Icelandic Literature a Short Introduction* (Hoboken: Blackwell Publishing, 2004), s. 22.

⁷⁴ Keld Gall Jørgensen, *Betydningens Grænser Oversættelsesvidenskab og saga* (København: Akademisk Forlag, 1995) s. 91.

⁷⁵ Helle, "Hvor står den historiske sagakritikken i dag?", s. 51.

⁷⁶ Ibid., s. 54.

⁷⁷ Ibid., s. 52.

⁷⁸ Meulengracht Sørensen, *Fortælling og ære*, s. 80.

⁷⁹ Miller, *Bloodtaking and Peacemaking*, s. 51-52.

Samtidig påpeger den islandske filolog Vésteinn Ólason at sagaerne stammer fra en veludviklet mundtlig historiefortæller tradition, hvori der var plads til både fakta og fiktion som ordet saga antyder.⁸⁰ I overensstemmelse med den mundtlige tradition forklarer Gunnar Mühlmann at de islandske skjalde ikke blot skulle være dygtige til udenadslære, men samtidig også besidde en store kunstneriske evner samt være for at kunne blive oplært i lovkyndighed og digterkunst, hvilket var med til at påvirke sagaernes historier yderligere.⁸¹ I forlængelse heraf fremhæver Ólason, at der opstår yderlige problemer med sagaernes troværdighed som historiske kilder i nedskrivningsprocessen. Da forfatterne ville tilføje nye elementer til historien under nedskrivningsprocessen, hvilket utydeliggjorde grænsen mellem fakta og fiktion yderligere.⁸² Historiker parret Birgit og Peter Sawyer påpeger dog, at forfatternes formål med islændingesagaerne aldrig var at finde frem til den historiske sandhed, men i stedet at give en plausibel fremstilling af fortiden der passede til deres egne eller deres velgøres værdier.⁸³

Med hensyn til ophavssituationen henviser forskere som blandt andre historikeren Axel Kristinsson og antropologen Kirsten Hastrup at det ikke er tilfældigt at islændingesagaerne bliver nedskrevet netop i 1200-tallet, og at dette må være forbundet med det politiske klima i Island i 1200-tallet.⁸⁴ En tid hvor et samfund er i opløsning, på grund af magtkampen mellem ambitiøse høvdinge slægte, og et nyt er ved at blive etableret, på grund af den norske konges gradvise magtovertagelse og fristatens forfald.⁸⁵ Adskillige forskere fra Sawyer og Sawyer til Hastrup fremhæver, at islændingenes forkærlighed for perioden islændingesagaerne beskriver er, denne var en ”guldalder.” I forlængelse heraf tolker Hastrup, at islændingenes forkærlighed for perioden antyder en utilfredshed med den kaotiske tid præget af uro og forfald, Island gennemgik i 1200-tallet. Med hensyn til denne nostalgi over det hedenske Island, henviser Hastrup til Max Webers ”Freiheit-Mythos.” Islændingenesagaerne skal ses som et ønske om at vende tilbage til en tid uden overambitiøse

⁸⁰ Ólason, *Dialogues with the Viking Age*, s. 19-21.

⁸¹ Mühlmann, Gunnar, ”Sagaer”, red. Jørn Ingemann Knudsen (2015), konsulteret, 30. maj 2020, <https://danskisiderne.dk/index.php?id=5120>.

⁸² Ólason, *Dialogues with the Viking Age*, s. 41-43.

⁸³ Birgit Sawyer og Peter Sawyer, *Medieval Scandinavia From Conversion to Reformation ca. 800-1500*, s. 238.

⁸⁴ Axel Kristinsson, ”Lords and Literature: The Icelandic Sagas as Political and Social instruments”, *Scandinavian Journal of History* 28,1, s. 4 og Hastrup, Kirsten, *A Place Apart. An Anthropological Study of the Icelandic World* (Oxford: Clarendon Press, 1998), s. 177-179.

⁸⁵ Helle, ”Hvor star den historiske sagakritikken i dag?”, s. 65.

høvdinge eller en udenlandsk magt der forsøger at overtage magten.⁸⁶ Kristinsson foreslår lignende, at et af formålene med sagaerne skulle fungere som en måde at forene islændingene på, ved at fortælle som en fælles historie.⁸⁷ Norrøn filologen Preben Meulengracht Sørensen påpeger lignende, at islændingesagaerne udviser en vis form for national identitet, eller nærmere et kulturelt selvbillede i nedskrivningstiden, og at historierne om islændinge som Egil og Njal bruges til at skabe en fælles viden om den fælles islandske historie så vel som en fælles islandsk identitet samt en fælles viden om deres historie.⁸⁸ Særligt Hastrup mener, at sagaerne er et udtryk for nationalisme. Dog mener hun at den ”islandske fristat” er et litterært produkt. En optisk illusion om en original ”fristat” skabt af sagaforfatterne, der fungerede som essensen af islandsk social identitet og islændingesagaer var således en måde for det islandske folk at samle sig om en fælles historie og en ide om ”islandskhed”.⁸⁹ Islændingesagaerne er dog ikke de eneste værker fra 1200-tallet hvori der kan spores nationalistiske elementer, et andet berømt værk er Saxos Danmarkskrønike,⁹⁰ et værk der ofte drages paralleller til fra sagastudierne.

De islandske sagaerne indeholder mange fantastiske elementer, hvilket længe har ført yderligere diskussioner om sagaenes værdi som historiske kilder på grund af disse elementer. Forskere som Meulengracht Sørensen mener at det er nyttesløst at søge historisk sandhed i sagaerne, hvor historie og fiktion går op i en højere ukontrollerbar tekstlig enhed⁹¹ samt at sagaerne skulle analyseres primært litteraturvidenskabeligt, dog gjorde Meulengracht Sørensen alligevel brug af antropologiske elementer i kombination med litteraturvidenskaben til at analysere den islandske kultur.⁹² Hertil understreger Helle at en øget forståelse af den enkelte saga som litterær helhed styrker en analyse af sagaen som historisk kilde. Med dette mener han, at historikernes normale brugerforhold til sagaerne ofte fører til at de ”river detaljer løs fra den litterære sammenhengen” og at en historisk analyse af sagaerne fungerer bedst i samspil med litteraturvidenskaben.⁹³

⁸⁶ Preben Meulengracht Sørensen, *Saga og samfund. En indføring i oldislandsk litteratur* (København: Berlingske, 1977), s. 154-155.

⁸⁷ Kristinsson, ”Lords and Literature”, 7-8.

⁸⁸ Meulengracht Sørensen, *Saga og samfund*, s. 154-155.

⁸⁹ Hastrup, ”Defining a Society”, 250-251.

⁹⁰ Lars Boje Mortensen, *Saxo* (Aarhus Universitetsforlag, 2018), s. 3.

⁹¹ Meulengracht Sørensen, *Fortælling og ære*, s. 18-19.

⁹² Helle, ”Hvor står den historiske sagakritikken i dag?”, s. 65-66.

⁹³ Helle, ”Hvor står den historiske sagakritikken i dag?”, s. 58.

Grænserne mellem fakta og fiktion samt sagaernes nationalistiske elementer er dog langt fra de eneste studier der er blevet gjort omkring sagaerne. Mange studier i sagaerne er blevet gjort omkring konflikter og konfliktløsning i Island i fristatstiden, særligt med bund i islændingesagaerne som kildemateriale.

Konflikter og konfliktløsning

Når man læser de islandske sagaer, står det hurtigt klart, hvilken central rolle volden og konfliktløsning spillede i fristatstidens kulturelle mind-set. Islændingesagaerne indeholder adskillige detaljerede beskrivelser af vold og hævn, der ofte bliver efterfulgt af en retssag eller et andet forsøg på at løse konflikten, inden den eskalerer ud af kontrol. Dette afsnit af forskningsdiskussionen behandler forskningen inden for konfliktløsningen i fristatstidens Island samt forskning omkring for slægtens indflydelse inden for konflikter og forskning omkring de islandske love.

Love og mægling

Forskeren Jesse Byock gør op med tidligere forskning inden for emnet, der tidligere havde betragtet det islandske samfund gennem farvede briller hovedsageligt baseret på de meget detaljerede voldelige blodsudgydelser præsenteret i sagaerne.⁹⁴ Byock fremhæver, at drab i Island var modereret og at samfundets regler var indrettet til at finde gennemførlige løsninger på konflikter i stedet for at ty til vold som løsning.⁹⁵ Byock beskriver det islandske samfund som et "great village society", i den forstand, at det islandske samfund var politisk veludviklet. Ifølge Byock fulgte en fællesskabsfølelse med dette "great village society" som fristatstidens Island i en forstand var. Med denne fællesskabsfølelse menes der, at der var en følelse af fællesskab og et "gruppepres" fra borgerne til deres ligemænd til, at alle i samfundet udviste moderation og opretholdt freden for fællesskabets og landets stabilitets skyld.⁹⁶ I sin forskning søger Byock at beskrive det islandske samfund ved at studere flere elementer af det islandske samfund. Dette inkluderer litterære og antropologiske studier af sagaerne, så vel som analyse af de islandske love samt arkæologiske undersøgelser af Island, alt sammen for at give den mest helstøbte forståelse af fristatstidens islandske samfund.

⁹⁴ Byock, "Feuding", s. 229.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Ibid., s. 230.

Byock støtter sig op af antropologen E. L. Peters, der også understregede fristatstidens islændingenes relative fredelighed ved at forklare, at drab stadig forekom i Island i den gældende periode, men at disse drab var kontrollerede til et sådant punkt, at de sjældent udviklede sig fra hævn drab til fejder, på grund af islændingenes behov for fredelig sameksistens og deres afhængighed af hinanden samt deres villighed til at moderere konflikter for at kunne leve sammen.⁹⁷

Byock peger særligt på de islandske loves forskellige typer af drab: morð og víg, samt straffene og det dertilhørende sociale stigma der følger at blive idømt disse straffe, som eksempler på fristatstidens samfundskontrol over volden og evne til at identificere forskellige typer konflikter og derved finde frem til tilfredsstillende løsninger.⁹⁸ Byock mener, at de mange forskellige ord islændingene gjorde brug af til at beskrive og identificere konflikter og individerne, der er involveret i konflikterne, er med til at understøtte tanken om islændingenes kontrol over konflikter samt deres evner til at løse eller i det mindste mildne mange forskellige typer konflikter.⁹⁹

Byock mener, at en af årsagerne til, at de islandske loves hovedfokus, var på konfliktløsning, var, at Island blev formet som et ”Viking Age immigrant sanctuary”, altså et tilflugtssted, siden de tidligste nordmænd der emmigerede til Island i sidste fjerdedel af det 9. århundrede, gjorde det for at undslippe Harald Hårfagers tyranniske regime.¹⁰⁰

Hovedaktørerne i konfliktløsning var, ifølge Byock, høvdingene.¹⁰¹ Høvdingenes begrænsede magt og status som en slags politikere i stedet for territorielle krigsherre betød, ifølge Byock, at høvdingene fokuserede deres magt og indflydelse ved at agere som advokater eller som mægler. Eftersom de ikke havde nogen magt til at håndhæve domsafsigelserne. Med andre ord fungerede de som advokater eller dommere i retssager.¹⁰² Han forklarer ydermere, at ellers var der bestemte individer kaldt *góðviljamenn*, der ofte var fribønder med dybt kendskab til loven, der agerede som mæglere i retssager eller give deres allierede juridisk rådgivning, mod betaling eller af venlighed.¹⁰³

Byock forklarer yderligere, at få islandske fribønder og høvdinge ønskede at indgå i fejder, da en fejde kunne vare længe og ville medbringe en høj pris for de involverede parter. Eksempelvis hvis

⁹⁷ Ibid., 233.

⁹⁸ Ibid., 234.

⁹⁹ Ibid., 239.

¹⁰⁰ Ibid., 237.

¹⁰¹ Ibid., 234.

¹⁰² Ibid., 235.

¹⁰³ Byock, “Dispute Resolution”, 96.

man var nødsaget til at søgte beskyttelse hos allierede, ville det betyde, at man måtte forlade sin gård midlertidigt og at "Such a withdrawal endangered the survival of their dispersed families because they were not present on their farms to lay up stores for winter or take care of livestock which grazed scattered in the highlands."¹⁰⁴ Med andre ord kunne en fejde skade familiens levebrød på længere sigt. En lang fejde kunne således skade det sociale liv, da man ikke ville kunne indgå i åbne møder, lege eller forsamlinger og Byock understreger at: "The psychological dread of exclusion from social life is not to be underestimated".¹⁰⁵ Der er dog et problem forbundet med at søge løsning på en fejde gennem en høvding som mægler eller dommer. Siden de islandske høvdinge besad begrænset direkte magt, kunne de ikke håndhæve de domme de havde afsagt.¹⁰⁶ Høvdingene blev dog oftest opsøgt til konfliktløsning tidligt i en fejdes levetid, men konflikten var endnu var knap så voldelig og stadig befandt sig i et stadie hvor forhandling var en mulighed, forklarer Miller.¹⁰⁷

Høvdingen og fribonden skyldte hinanden gensidig støtte, forklarer Miller og en høvding var en værdifuld allieret at have, siden det var ham der udpegede 12 af dommerne ved Altingets *fjórðungadómar* dommerpanel.¹⁰⁸ Den islandske historiker Jón Viðar Sigurðsson tilføjer dog, at høvdingene ofte ikke ønskede at involvere sig i en konflikt, hvis høvdingen ikke mente, den ville gavne ham, eksempelvis i form af forøget prestige.¹⁰⁹ Endnu et problem med høvdingene som konfliktlødere opstår i at en fribonde kunne frit erklære sig loyal overfor en anden høvding. Økonomiprofessoren Birgir Solvason understreger dog, at en fribonde erklærede sig loyal over for en anden høvding, ikke var af stor betydning for høvdingene, medmindre han mistede alt for mange, da dette ville påvirke ham hvis han selv var involveret i en retssag og fik behov fra støtte fra hans følgere.¹¹⁰

En anden diplomatisk løsning Byock fremhæver, var *sjálfðæmi*.¹¹¹ Gennem denne løsning tillod den ene part den anden at få fuldbestemmelse i, hvordan konflikten blev løst, eksempelvis ved at bestemme et beløb den anden part kunne betale for at få løst konflikten. *Sjálfðæmi* kunne løse

¹⁰⁴ Byock, "Feuding", 235.

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Byock, "Dispute Resolution", 86.

¹⁰⁷ William Ian Miller, "Choosing the Avenger: Some Aspects of the Bloodfeud in Medieval Iceland and England", *Law and History Review* 1, 2 (1983): 172.

¹⁰⁸ Miller, "Choosing the Avenger", 172.

¹⁰⁹ Sigurðsson, Pedersen og Berge "Making and Using the Law in the North", s. 48.

¹¹⁰ Solvason, *Institutional Evolution*, s. 113.

¹¹¹ Selvdømme.

situationen mellem de stridende parter uden at tage konflikten til en ret ved et ting, og løsningen kunne også foreslås af en tingret.¹¹²

Der fandtes også mindre diplomatiske måder at løse konflikter på, eksempelvis kunne den ene part udfordre sin modstander til en duel. I norden fandtes der to typer af dueller: *holmgang* og *einvgi*. Holmgang er den nok bedst kendte af de to typer. Historikeren Kim Hjarðar forklarer, at holmgang var den hyppigst anvendte duel eller tvekamp, siden denne type tvekamp ikke nødvendigvis var en kamp til døden. Alligevel var det tilladt at dræbe sin modstander i duellen, hvorimod *einvgi* var en kamp til døden.¹¹³ Anvendelsen af dueller som konfliktløsning, blev afskaffet ved en reform ved Altinget i begyndelsen af det 11. århundrede, ifølge Byock.¹¹⁴

Straffen for at tabe en retssag kom oftest i form af bøder, der skulle udbetales til vinderen. Udbetaling af penge var ydermere hyppigt anvendt konfliktløsning metode i Island.¹¹⁵ Eksempelvis kunne man betale sig fra at have begået drab, ved at aftale en bestemt sum penge med ofrets efterladte, såfremt de var villige til at godkende monetær compensation. Denne type betaling var kendt som *wergild*.¹¹⁶ Udbetalingen af blodpenge var ikke eksklusivt for de nordiske lande i denne periode, men blev praktiseret i de fleste samfund med tradition for fejder forklarer Byock.¹¹⁷ På trods af de mange regler, der skulle begrænse eller løse fejder hændte det alligevel, at nogle af fejderne som præsenteret i islændingesagaerne udviklede sig til et niveau, hvor reglerne til at begrænse eller løse konflikten var nået deres grænser og eksempler, hvor reglerne ikke længere stod til, var det kun den mest ukritiske funktionalist, der kunne hævde, at der findes en fredelig løsning.¹¹⁸

Hævn, ære og slægtens roller i konflikter

Fejden var den største trussel mod det islandske samfunds stabilitet. De islandske love var derfor fokuseret på konfliktløsning for at forhindre, at fejder ikke eskalerede ud af kontrol. Fejden havde dets egne regler og strukturer, og årsagerne til en fejdes udbrud varierede fra kultur til kultur.¹¹⁹ Der

¹¹² Byock, "Dispute Resolution", 89.

¹¹³ Hjarðar, *Vikinger kort fortalt*, s. 42-43.

¹¹⁴ Byock, "Feuding", 239-240.

¹¹⁵ Ibid., 238.

¹¹⁶ Blodpenge.

¹¹⁷ Byock, "Feuding", 239.

¹¹⁸ Miller, *Choosing the Avenger*, s. 162.

¹¹⁹ Miller, *Choosing the Avenger*, s. 160.

var adskillige motiver til, at en voldelig konflikt, eksempelvis et drab eller en fejde kunne opstå. Det kunne blandt andet være resultatet af: fornærmelse, tyveri, grådighed, jalousi, forførelse og temperament.¹²⁰ Særligt synes sagaerne at give hævnerrige og manipulerende kvinder skylden for, at konflikter eskaleres fra at være håndterbare og løselige til at blive direkte fejde, forklarer Byock og professor i middelalderlig islandsk litteratur Ármann Jakobsson.¹²¹ Ifølge Hjardar, besad kvinderne i de nordiske samfund flere rettigheder end deres samtidige europæiske modstykker, dog med enkelte undtagelser.¹²² Byock forklarer, at kvinderne ofte ikke var tilfredse med løsningerne deres mænd eller sønner var nået til og provokerede dem til at eskalere konflikterne.¹²³ En af årsagerne til, at kvinderne kun blandede sig indirekte i konflikterne, skyldes, de nordiske kvinders begrænsede rettigheder. De måtte ikke deltage i retssager eller forhandlinger om kompensation eller hævn, hvormed de kun havde indirekte indblanding som en mulighed.¹²⁴ Kvinderne agerer således som en 'usynlig' aktør i konflikter og konfliktløsningen, siden deres involveringen ikke bliver anerkendt i lovstoffet. Byocks og Jakobssons tolkning af kvinderne som en uset aktør i konflikterne stammer hovedsageligt fra Njals saga, hvor hovedkonflikten relaterer til manipulation fra hævnerrige kvinder, herunder Njals og sin bedste ven Gunnars koner. Jeg vil analysere Njals saga nærmere nedenfor.

Hævnerrige kvinder var dog ikke de eneste årsager til, konflikter opstod eller at konflikterne udviklede sig til fejder. Historikeren Joonas Ahola og Chris Perrin påpeger, at mange af konflikterne i sagaerne synes at være forbundet med krænkede ære.¹²⁵ Individets ære og omdømme var kernen i nordboernes liv. At miste sin ære eller have sin ære krænket var næsten værre end at miste livet.¹²⁶ Enhver krænkelse af æren eller plet på ens omdømme krævede øjeblikkelig handling for at vinde æren tilbage og redde ansigt. Denne handling kom, ifølge Tinggaard og Byock, oftest gennem hævn.¹²⁷

¹²⁰ Byock, "Feuding", 240.

¹²¹ Ármann, Jakobsson. *Nine Saga Studies*, s. 184 og Byock, "Dispute Resolution", 99.

¹²² Hjardar, *Vikinger kort fortalt*, s. 30-37.

¹²³ Margaret Cormack "Fact and Fiction in the Icelandic Sagas", *History Compass* 5,1 (2007): 208.

¹²⁴ Byock, "Dispute Resolution", 88.

¹²⁵ Joonas Ahola, "Outlawry in the Icelandic Family Sagas (utrykt ph.d.-afhandling, University of Helsinki, 2014), s. 27 og Chris Perrin, "Of Grey Geese and Burning Lawyers: The Structures of the Feud System in Viking Age Iceland", *The Graduate History Review* 15,1 (2016): 139-140, downloaded 5. marts 2020.

¹²⁶ Tinggaard, *Sagn og Saga*, s. 46.

¹²⁷ Byock, "Feuding", 239-240 og Tinggaard, *Sagn og Saga*, s. 46.

Miller forklarer, at hævn og fejder ofte var forbundet med slægten, eksempelvis var det en søns pligt at hævne sin far eller sin familie, hvis hans ære blev krænket og det var familiens pligt at støtte hævneren i hans aktion.¹²⁸ Slægten var en af de vigtigste magtfaktorer i forhold til social magt i fristatstidens Island, samt Danmark og Norge før centraliseringen af magten. Slægtsskab medbragte en naturlig alliance, forklarer arkæologen Davide Zori. Desuden bestemte slægten medlemmernes medfødte prestige på grund af familiemedlemmernes omdømme, så vel som familiens sociale og politiske stand.¹²⁹ Samtidig forklarer religionsforskeren Margaret Clunies Ross, at årsagen til at slægtens vigtighed var, at den var et bånd der ikke kunne brydes eller erstattes med et andet, modsat venskaber eller loyalitet overfor en høvding.¹³⁰ Ydermere påvirkede slægtens også ens muligheder for alliancer, da hvis man kom fra en god slægt kunne man indgå et ægteskab med en anden magtfuld familie og derved etablere en alliance og styrke ens slægts magt, påpeger Zori og Clunies Ross.¹³¹ Zori islændingenenes henviser endvidere til islændingenenes udførlige slægtsoptegninger, som et bevis på slægtens betydning de tidlige islændinge.¹³²

Med hensyn til forpligtelse til hævn understreger Miller dog, at det er en indviklet affære at definere, hvilke familie medlemmer og venner der er forpligtede til at hjælpe med en hævn aktion. Eksempelvis var det oftest mandens side af familien der var forpligtet til at hjælpe. Hvortil familiemedlemmerne fra konens side ikke direkte var forpligtede til at yde støtte i en konflikt.¹³³ Ydermere forklarer Miller, at gruppen af folk der var forpligtet til at tage hævn, ikke nødvendigvis var dem der var berettiget til kompensation eller behøvede at betale kompensation eller ansvarlige for hævnerens gængældende handling.¹³⁴ Endvidere kunne medlemmer af slægten nægte at yde støtte til en hævn aktion. Derfor afhang mulighederne for hævn og fejder af slægtens støtte ifølge Byock og Miller.¹³⁵ En hævner skulle opsøge slægten for rådgivning, hvis han ønskede at tage hævn. Det

¹²⁸ Miller, *Choosing the Avenger*, s. 163.

¹²⁹ Zori, *From Viking Chieftoms to Medieval Sate in Iceland*, s. 13.

¹³⁰ Clunies Ross og Meulengracht Sørensen, "Social institutions and belief systems", s. 22.

¹³¹ Zori, *From Viking Chieftoms to Medieval State in Iceland*, s. 15. og Clunies Ross og Meulengracht Sørensen, "Social institutions and belief systems", s. 22.

¹³² Zori, *From Viking Chieftoms to Medieval State in Iceland*, s. 14.

¹³³ Miller, *Choosing the Avenger*, s. 163.

¹³⁴ Ibid., 164.

¹³⁵ Byock, "The Icelandic Althing", s. 12.

var i denne proces, at en fejde kunne stoppes i opløbet, hvis nok af slægten sagde nej, eller hvis slægten valgte at finde en løsning gennem forlig stedet.¹³⁶

Forbrydelse og straf

Det islandske retssystem havde ifølge Ahola og Byock ingen direkte dødsstraf, i stedet var den hårdeste dom muligt, lovløshed.¹³⁷ Blev man erklæret lovløs var man ikke længere anset som et medlem af det islandske samfund og ikke længere underlagt Islandsk lov. Aholas forskning omkring lovløsheden i det islandske samfund tager udgangspunkt i islændingesagaerne, heriblandt Fostbrødrenes saga og Erik den Rødes saga. Samtidig anvender Ahola de islandske love i sin undersøgelse af lovløsheden. Ahola forklarer, at ifølge de islandske love var der to forskellige former for lovløshed, den ene mere alvorlig end den anden. Den første type lovløshed Ahola, var mild lovløshed. Denne type lovløshed indebar, at man skulle forlade Island i eksil og måtte ikke vende, tilbage til Island før tre år var gået. I perioden man afsonede sin straf i eksil, blev ens jord konfiskeret for så at blive tilbageleveret, når man havde afsonet sin straf.¹³⁸

Den anden type lovløshed, Ahola undersøger, var fuld lovløshed. Denne type lovløshed indebar permanent landsforvisning samt konfiskering af ens jord. Dog var der én undtagelse ifølge Ahola. Det var muligt at vende tilbage til Island, hvis man dræbte tre andre der var stempet som fuldt lovløse og kunne bevise, at man havde gjort det.¹³⁹ Som nævnt tidligere var man ikke længere anset som værende en del af det islandske samfund, hvis man var blevet dømt lovløs, uanset om det var mild eller fuld lovløs, hvilket betød at man var uden for den islandske lov og derfor kunne enhver dræbe en lovløs uden konsekvenser.¹⁴⁰ Et berømt eksempel på straf i form af en eksil dom, er Erik den Røde, der i hans saga af samme navn opdagede et nyt land, han kaldte for Grønland, efter at være idømt mild lovløshed som følge af at have begået drab i Island. Dette skete, efter han var nødsaget til at flytte til Island, efter Erik og sin far måtte forlade Norge efter at have begået drab¹⁴¹

Årsagen til at en eksil dom, selv en midlertidig eksildom, blev anset som den mest alvorlige straf var, som anført af Byock og Ahola, at det sociale samspil var livsnødvendigt i datidens Island.

¹³⁶ Miller, *Choosing the Avenger*, s. 165 og Byock, "The Icelandic Althing", s. 13.

¹³⁷ Ahola, "Outlawry in the Icelandic Family Sagas", s. 11 og Boyck, "Feuding", 98.

¹³⁸ Solvasson, *Institutional Evolution*, s. 111-112.

¹³⁹ Ibid.

¹⁴⁰ Ahola, "Outlawry in the Icelandic Family Sagas", s. 11.

¹⁴¹ Annette Lassen, *Islændingesagaerne: Egils saga*, (Gyldendal, 2017), s. 7.s. 320-321.

Blev man stemplet som lovløs blev ens ære og omdømme skadet. Samtidig skal den psykologiske frygt for eksklusion fra samfundet ikke undervurderes, da et socialt netværk nødvendigt for at overleve de barske islandske vintre. Ydermere ville det være vanskeligt at vinde en retssag eller klare en konflikt uden allierede til at yde støtte.

Fælles for forskere der beskæftiger sig med det islandske samfund og dets love i fristatstiden er vigtigheden af det sociale samspil mellem islændingene, da individets og samfundets overlevelse afhang af at borgerne i Island i denne tid kunne leve i overensstemmelse med samfundets regler og i harmoni med hinanden og at de individer der ikke kunne blev straffet med udelukkelse af samfundet. Æresbegrebet var særligt vigtigt for det sociale samspil i det islandske samfund, hvilket vil blive uddybet i begrebsdefinitions afsnittet.

Delkonklusion

Ud af de ovenstående pointer er det særligt værd at bemærke, at det islandske samfund i fristatstiden havde et veludviklet system til at identificere og håndtere forskellige typer konflikter og forbrydelser. Samtidig er skal de forskellige aktører, de synlige som eksempelvis høvdingene, slægten og de stridende; men også de usete aktører, kvinderne, vigtige at holde in mente i en analyse af islændingesagaerne. Herudover fællesskabsfølelsen, som fristatstidens ”great village society” afhang af, tages med i betragtning, i en analyse af konflikterne i islændingesagaerne. Fællesskabsfølelsen bliver særligt bekræftet igennem de institutioner, som tingsforsamlingerne og *hreppr*, så vel som de mange love og metoder islændingene havde etableret for at opretholde freden og stabiliteten i det nye samfund uden en overordnet magthaver.

Som det fremgår i forskningsdiskussionen, var volden en del af livet i fristatstidens Island, på grund af islændingenes fejde kultur. Denne præsenteres som værende den største trussel mod fristatens stabilitet. For at kontrollere truslen fejde kulturen udgjorde blev denne forsøgt holdt i skak af fristatens udførlige retssystem. Dog oplevede islændingene problemer med at håndtere problemerne, eftersom der ikke var en magt til at håndhæve domsafsigelserne. Samtidig var der en vis frygt forbundet med at indgå i længere fejder, da disse kunne skade ens levebrød eller ens social liv, hvilket fremstilles som livsnødvendigt for datidens islændinge. Volden havde yderligere en fast plads i islændingenes hverdag, da udbetalingen af *wergild* fremstilles som en normal praktisk. Samtidig var hævn en accepteret del af samfundet, eftersom denne var forbundet med æresbegrebet, der var centralt for fristatens islændinge, hvilket vil blive uddybet i begrebsdefinitionen. Ydermere var det indtil begyndelsen af det 11. århundrede muligt lovligt at benytte vold som

konfliktløsningsmetode, i form af holmgangspraksissen. Alligevel præsenteres fristatstidens islændinge som relativt fredelige, blandt andet på grund af udførlige retssystem og de detaljerede love fremstilles endvidere som et bevis denne fredelighed.

Samtidig fremgår det i forskningsdiskussionen, at der skal tages højde for historiciteten og troværdigheden af islændingesagaerne, som kildetekster. Eftersom de blev nedskrevet længe efter begivenhederne de beretter om havde fundet sted, hvilket strider mod Munchs samtidighedsprincip. Dog er det muligt, at samfundet sagaerne beretter om, ikke har ændret sig betydningsfuldt gennem de omkring to hundrede år der er til forskel. Derfor er det værd at tage begge synspunkter med i betragtning, når man anvender islændingesagaerne til analyse af det islandske samfund. I forlængelse af dette skal motivet og ophavssituationen bag nedskrivningen af de islandske sagaer tages med i betragtning, da det muligvis ikke er helt tilfældigt at islænderne valgte at nedskrive fortællingerne om blandt andre Egil og Njal på netop dette tidspunkt. I forbindelse med dette skal der bides mærke i mulige elementer der kunne antyde en islandsk nationalisme, da dette kan have en indflydelse på portrættering af den islandske fristat overfor den norske kongemagt i sagatiden (930-1030),¹⁴² så vel som i nedskrivningstiden. Dette er værd at bide mærke i, da dette kan være med til at bekræfte en islandsk bias mod den norske kongemagt, der i nedskrivningstiden langsomt var ved at overtage magten i Island. Ydermere kan enhver negativ portrættering af den norske kongemagt og enhver positiv henvisning til den islandske fristat være med til at bekræfte Hastrups tanker om fristaten som en ”optisk illusion,” hvis formål var at distancere islænderne fra Norge og skabe deres egen social og kulturelle identitet. Det er ydermere vigtigt at tage sagaernes særlige forhold mellem fakta og fiktion med i betragtning når man benytter dem til en analyse om det islandske samfund. Siden sagaerne har et særligt forhold til de to koncepter, kan en primært historisk analyse af sagaerne som kildetekster resultere i at vigtige detaljer kan blive overset. Derfor er det vigtigt, som Helle og Meulengracht Sørensen understreger, at have en forståelse af sagaerne som litterær helhed ti at styrke en analyse af teksterne som historiske kilder. De islandske sagaer altså skal ikke set som troværdige beretninger om begivenheder, der har fundet set, men i stedet som billeder ind i islændernes åndsliv i nedskrivningstiden, herunder islændernes syn på deres historie og islandske identitet.

¹⁴² Miller, *Bloodtaking and Peacemaking*, s. 45.

Begrebsdefinition

Et spørgsmål om ære

I det følgende afsnit vil æresbegrebet blive defineret for at få en forståelse for, hvilken betydning ære havde for folket i de nordiske lande i vikingetiden og middelalderen og derigennem en forståelse for hvor stor en rolle begrebet spillede inden for konflikter i et samfund som fristatstidens Island. Til det formål har jeg valgt at følge norrøn filologen Preben Meulengracht Sørensen's definition af æresbegrebet, som han redegør for i sin doktorafhandling.

I afhandlingen beskriver Meulengracht Sørensen ikke blot islændinges æresbegreb men også dets funktion i forhold til det sociale liv samt dets virke i et samfund uden en overordnet magthaver. Ydermere går Meulengracht Sørensen i detaljer med de adskillige ord og begreber der var knyttet til islændingenes overordnede æresbegreb, der spillede ind i vurderingen af borgerne i det islandske samfund.

Dette speciale tager udgangspunkt i Meulengracht Sørensen's definition af islændingenes æresbegreb, som præsenteret gennem sagaerne. Da Meulengracht Sørensen's definition er det mest udførlige og detaljerede værk der beskæftiger sig med dette emne og som mange andre forskere citerer.

Magten, samfundet og æren

Æren er et vanskeligt begreb at definere, da det varierer på mange måder fra samfund til samfund, samtidig varierer det på handlingens sammenhæng. For eksempel vil et samfund finde en handling ærefuld, mens et andet finder den vanærende. Samtidig med dette vil der være situationer hvor en handling er ærefuld men andre hvor den samme handling ikke vil anerkendes som ærefuld.¹⁴³ Meulengracht Sørensen forklarer ydermere, at der også forskellig ære forbundet med forskellige funktioner, eksempelvis er bondens ære ikke den samme som krigerens.¹⁴⁴ Eksempelvis beroede bondes ære, ifølge Meulengracht Sørensen, på hans "ret til frit at bestemme over sin person, sin ejendom og sin familie og dens relationer til omverdenen."¹⁴⁵ Meulengracht Sørensen forklarer, at årsagen til at mange islændinge flyttede fra Norge omkring Harald Hårfagers magtovertagelse, at kongen begrænsede deres friheder, som tidligere defineret, hvilket således også krænkede deres ære.

¹⁴³ Meulengracht Sørensen, *Fortælling og ære*, s. 207.

¹⁴⁴ *Ibid.*, 190.

¹⁴⁵ *Ibid.*, 144.

Her henviser Meulengracht Sørensen særligt til Kvæld-Ulf og Skallagrim fra Egils saga. Kvæld-Ulf og Skallagrim og mange andre nordmænd mente, at de blev berøvet af deres selvbestemmelse og derigennem fik deres ære begrænset af Harald Hårfagers nye undertrykkende styre. For at genvinde den tabte frihed valgte de at flytte til Island og oprette et nyt samfund, hvor deres ære ikke var afhængig eller blev dikteret af en overordnet magthaver, men af dem selv.¹⁴⁶

Ifølge Meulengracht Sørensen var ærens funktion i et samfund uden en overordnet magtinstans, som for eksempel en kongemagt, at kontrollere ukrænkelighed og ansvarlighed, som i det islandske samfund.¹⁴⁷ I et land med en kongemagt var det netop kongen, som den overordnede magtinstans der kontrollerede æresbegrebet.¹⁴⁸ Men i et samfund uden en overordnet magtinstans, som i Island, var det individets ligemænd og resten af samfundet; naboer, fjender, overordnede og underordnede, der definerede æreskodekset samt vurderede individet på baggrund af samfundets æreskodeks.¹⁴⁹ Meulengracht Sørensen tilføjer endvidere, at i et kongeløst samfund, som det islandske før den norske magtovertagelse, fulgte et stærkt udviklet begreb om personlig ære.¹⁵⁰ Meulengracht Sørensen forklarer, at æren var en del af samfundets uskrevne regler og æren havde dens eget sæt af normer, der var særskilt fra samfundets love samt religionens regler og normer. Meulengracht Sørensen understreger dog, at æren var dog ikke et regelsystem, men en ideal fordring som samfundet eller en given gruppe individet var tilknyttet, stillede individet overfor, og samtidig var nedlagt i individet som en noget det stræbte efter.

Ifølge Meulengracht Sørensen var æren og samfundsformen to sider af samme sag, i fristatstidens samfund.¹⁵¹ Æren var en værdi en person besad i samfundets øjne og vurderingen af personen og dens ære hviler på de andre medlemmer af samfundet; venner, fjender, overordnede og underordnede. Æren var et personligt anliggende men samtidig var den også dikteret af andre medlemmer samfundet, fra individets ligemænd til dets overmænd. Æren skabte en balance mellem medlemmerne af samfundet. Denne balance var dog ikke det samme om magtbalancen mellem individerne.¹⁵²

¹⁴⁶ Ibid.

¹⁴⁷ Ibid., 187.

¹⁴⁸ Ibid., 144-146.

¹⁴⁹ Ibid., 187.

¹⁵⁰ Ibid.

¹⁵¹ Ibid.

¹⁵² Ibid.

Æren var dog ikke afhængig af magt og økonomi, understreger Meulengracht Sørensen. Samtidig var det muligt at forbedre sin ære lige så vel, som man kunne forringe den. Man kunne ifølge Meulengracht Sørensen forbedre sin ære gennem dygtighed eksempelvis, hvis en fribonde havde tjent mange penge på grund af hans dygtighed eller en kriger kunne vinde meget ære gennem sin dygtighed som kriger. Dog var der en grænse for, hvor meget man kunne forbedre sin ære, forklarer Meulengracht Sørensen, da en fribonde uanset, hvor dygtig han var, ikke pludselig kunne have ære på lig med en høvding.¹⁵³ Æren drejede sig således hovedsageligt om, at individet opfylder de forventninger der stilles til det. Forventningerne individerne skulle leve op til varierede imidlertid baseret på deres sociale stilling, eksempelvis skal en fribonde ikke leve op til de samme forventninger som der stilles til en høvding eller en træl.¹⁵⁴ Meulengracht Sørensen forklarer yderligere, at det også var muligt at forringe ens ære og status eller helt at sætte den over styr. Dette kunne for eksempel ske, hvis individet ikke forstod sin plads i det sociale hierarki, eller hvis individet overvurderede dets muligheder for at forbedre dets kår.¹⁵⁵ Samtidig var der forskellig ære forbundet med social status og funktion i samfundet. Der var eksempelvis en vis ære forbundet med at være fribonde, og hvis fribonden levede op til de forventninger, samfundet stillede for ham sikrede han anerkendelse fra sine ligemænd, altså de andre fribønder og med denne anerkendelse og bekræftelse befæstede fribøndernes hinandens status gennem venskaber eller ægteskaber.¹⁵⁶

Den islandske samfundsordens ideal bestod i, at islændingene var tilfredse med deres status og lod i livet og ikke forsøgte at forstyrre samfundets balance og dermed sikre status quo.¹⁵⁷ Derfor var det vigtigt med gensidig respekt overfor de andre i samfundet, fra ligemænd eller overmænd, skulle respekteres for at opretholde balancen. Siden det islandske samfund ikke havde en overordnet magthaver til at kontrollerer balancen i systemet, kunne der opstå kaos hvis balancen bliver brudt, derfor ville enhver ærefuld person forsøge at efterleve det sociale ideal.¹⁵⁸ Dog hændte det af og til at der var individer der ikke udviste gensidig respekt eller satte den sociale balance overstyr for egen

¹⁵³ Ibid., 145.

¹⁵⁴ Ibid., 190.

¹⁵⁵ Ibid., 145.

¹⁵⁶ Ibid.

¹⁵⁷ Ibid.

¹⁵⁸ Ibid., 187-188.

vindings skyld, men roen og balancen ville hurtigt vende tilbage til status quo forklarer Meulengracht Sørensen.¹⁵⁹

Hævn, retfærdighed og ordets magt

Et begreb, der var tæt forbundet med det islandske æresbegreb, var hævn. Meulengracht Sørensen understreger, at hævnens funktion i det islandske samfund ikke var for at skabe retfærdighed, eller sone skyld men i stedet var hævnens funktion at udligne.¹⁶⁰ Med udligning henviser Meulengracht Sørensen til, hvad der sker, når et individ bliver udsat for en krænkende handling. Hvis individet ikke handler i tide, vil den krænkende handling påvirke individets ære og dermed dennes anseelse af resten af samfundet. Når en krænkende handling udføres, skabes der således en ubalance som den krænkede part skal udligne for at opretholde balancen og dens anseelse. Hvis hævn ikke blev gennemført, resulterede det således i tab af prestige og status.¹⁶¹ Han tilføjer at retssager også spillede en rolle i æren, da retssagen var en måde at opretholde sin ære ved at vinde en retssag. Modsat hvad vi forstår ved en retssag i dag, var formålet med en retssag i fristatstidens Island ikke at sørge for at retfærdigheden skete fyldest. I stedet tjente den samme formål som hævn, som udligning og genopretning af balancen.

Ordet holdt ifølge Meulengracht Sørensen en stor magt over æresbegrebet, da en krænkelse ikke eksklusivt var en fysisk handling, men kunne også være verbal. Den værste verbale krænkelse en mand kunne blive udsat for var at blive kaldt en nidding. Når en mand blev udsat for et nið blev hans mandighed angrebet og dermed hans symbolske ære. En sådan krænkelse krævede en reaktion eller en besvarelse af beskyldningen på en eller anden vis. Hvis anklagen om nið ikke blev besvaret bekræftede personen netop anklagen for fejhed eller manglende mandighed. Da det viste at manden ikke besad viljen til at forsvare hans integritet, hvilket Meulengracht Sørensen understreger var den frie mands vigtigste egenskab. Et nið påkaldte derfor altid hævn og formålet med at bruge denne anklage mod en anden mand var ofte et led i at udfordre dem til kamp.¹⁶²

Udfordringen var både en del af det islandske æresbegreb og den islandske sociale proces. Meulengracht Sørensen beskriver dette som et samspil mellem behovet for at opretholde freden og

¹⁵⁹ Ibid.

¹⁶⁰ Ibid., 197.

¹⁶¹ Ibid.

¹⁶² Ibid., 200.

den sociale balance og at bryde freden og balancen til egen fordel. Udfordringen var en lige så nødvendig del af samfundet, som freden. Da kun gennem udfordringer og besvarelser kunne ærens rette mål og den sociale ligevægt findes. Samtidig når udfordringen sker på det personlige niveau, hvor de enkelte individer har det fulde ansvar, kan lighedsprincipperne det islandske samfund blev bygget på opretholdes.¹⁶³

Hver islænding skulle hele livet være på vagt overfor krænkelser og vide, hvornår den blev krænket. Krænkelserne kunne, som nævnt tidligere, være både fysiske eller verbale. Det var ikke altid at en krænkelse var åbenlys. Selve krænkelsens form var irrelevant, det vigtigste aspekt af en krænkelse var hensigten. Meulengracht Sørensen forklarer at i de tilfælde, hvor krænkelsen var åbenlys var den nem at håndtere. Dog det hændte af og til, at der var tvivl om hensigten og i disse tilfælde stod den krænkede i en vanskelig situation. Den krænkede kunne i dette tilfælde vælge at ignorere krænkelsen. Hvis den krænkede ikke tolkede krænkelsens hensigt som værende ondskabsfuld. Den krænkede dog risikere at andre, eksempelvis den krænkedes slægt eller allierede, tolkede krænkelsen anderledes og i et sådan tilfælde var den krænkede tvunget til at hævne sig for ikke at tabe ære.¹⁶⁴

Som nævnt tidligere var udfordringen en del af vurderingen processen og enhver islandsk mand skulle konstant være vagtsom overfor udfordringer og krænkelser. Selv en venlig handling kan have et skjult motiv og den islandske mand skulle forvente at andre forsøgte at udfordre ham og begrænse hans anseelse.¹⁶⁵ Samtidig forklarer Meulengracht Sørensen, at det var nødvendigt for en mand også at udfordre andre, da en mand der ikke udfordrer andre og forsøger at vinde ære ikke selv får ære, fordi han ikke har bevist at han duer til noget og derfor var han ikke berettiget til ære selv.¹⁶⁶ Det var ifølge Meulengracht Sørensen nødvendigt for mænd i fristatstidens Island at markere sig for at etablere deres plads i samfundet, hvilket oftest gjordes gennem enten kamp eller lege der efterlignede kampen, eksempelvis boldspil eller hestekamp.¹⁶⁷ Meulengracht Sørensen understreger dog, at der var grænser for accepten da mænd der var alt for ivrige til at sætte balancen overstyr for selviske årsager, var ilde set af samfundet.¹⁶⁸

¹⁶³ Ibid., 203.

¹⁶⁴ Ibid., 191 og 193.

¹⁶⁵ Ibid.

¹⁶⁶ Ibid., 194.

¹⁶⁷ Ibid., 198 og 217-221.

¹⁶⁸ Ibid., 195.

Mænd og kvinder i alle aldre

Meulengracht Sørensen påpeger yderligere, at der var forskellig ære forbundet med de to køn. Lig slægten var kønnet en kvalitet der var given på forhånd.¹⁶⁹ Kønnet stillede ligeledes bestemte sociale krav til individet. Meulengracht Sørensen fremhæver at mandens ære var afhængig af hans mandighed, hvorfor et en beskyldning for kvindagtighed, som et nið, var så alvorlig en krænkelse af mandens ære. Dog var kvinden ikke underlagt helt så strenge begrænsninger, da en kvinde kunne til en vis grad være tilladt at påtage sig mandlige egenskaber og funktioner. Endvidere kunne kvinden sågar opnå prestige ved at træde ind i mandens rolle.

De to køn ydermere et forskelligt sæt af normer forbundet med dem, og deres sociale agtelse afhang af at de opfyldte disse.¹⁷⁰ Meulengracht Sørensen forklarer, at kønnene, på trods af at de havde hver deres sæt af normer, de skulle leve op til, komplementerede hinanden. Eksempelvis afhang mandens ære af kvinderne, han var i familie med samt kvinden han var gift med. Samtidig var kvindens ære afhængig af mændene i hendes familie. Hendes ære var den samme som hendes far og brødre, før hun blev gift, derefter delte kvinden ære med hendes mand og sønner. Æren beror endvidere ikke eksklusivt på individets egen efterfølgelse af idealerne det skulle opfylde, men i lige så høj grad på det andet køns adfærd, hvilket medførte en solidaritet mellem mand og kone.¹⁷¹

Meulengracht Sørensen forklarer, at alderens indflydelse på individets ære har en speciel rolle. I sagaverdenen anses et menneske som ét individ, altså individet bliver ikke vurderet anderledes som barn og som voksen. Individet skifter position og status samt får andre muligheder som det bliver ældre, men individets grundlæggende karaktertræk forbliver de samme gennem hele livet. Dog spiller alderen en vis rolle inden for individets forhold til ære. Som ung viser manden sine egenskaber og etablere sin ære gennem eksempelvis udfordringer. Efter manden bliver gift og får børn skal han leve op til den ære han har optjent.¹⁷²

Modsat manden, der gennem evner skal etablere sin ære, forholder det sig anderledes med kvinden. Ifølge Meulengracht Sørensen indtager kvinden indtil sit ægteskab sig en passiv rolle. Siden kvindens ære er dikteret af hendes fars, indtil hun bliver gift, skal hun ikke ud og opnå sin egen ære

¹⁶⁹ Ibid., 212.

¹⁷⁰ Ibid., 213.

¹⁷¹ Ibid., 214.

¹⁷² Ibid., 216 og 220-222.

men blot vente på at hun bliver gift, dog skal hun sørge for at holde sig kysk.¹⁷³ Kvindens rolle ændrer dog form efter hun er blevet gift. Husfruen blev ærens vogter, da hun stadig er afhængig af hendes mands ære, er det vigtigt for hende at den ikke bliver krænket eller på nogen måde forringet. I tilfælde hvor dette hændte, at hendes mand kastede, skam over hende ville kvinden lade sig skille og flytte hjem til sin fars gård.¹⁷⁴ Meulengracht Sørensen beskriver islændingesagaernes ideelle kvinde, som en kvinde i besiddelse af positive egenskaber som beslutsomhed, hårdhed og mod.¹⁷⁵ I forlængelse af dette forklarer han at kvinden kan overtage mandens rolle i begrænsede situationer, hvor manden ikke levede op til ærens krav og gennem overtagelsen af mandens rolle demonstrerer kvinden hvad hendes mand burde have gjort.¹⁷⁶

Et af kvindens ”våben” i hendes kamp som ærens vogter var ifølge Meulengracht Sørensen *frýja*, der var en fornærmende tale, der havde til formål at ophidse hendes mand eller sønner til at tage hævn.¹⁷⁷ *Frýja* var ifølge Meulengracht Sørensen nært beslægtet med *nið*, da det ligeledes var en beskyldning om fejhed, manglende evne eller vilje til at tage den forpligtede hævn eller kvindelighed. Et eksempel på en *frýja* ville være, at en mor sammenlignede sin søn med en datter.¹⁷⁸ *Frýja* var en mulighed for kvinden til at deltage i beslutninger og konflikter, siden kvinder var udelukket for at deltage i beslutninger ved tinget.¹⁷⁹ De to køn komplimenterer hinanden ifølge Meulengracht Sørensen i den form, at manden der vinder og taber æren og kvinden sørger for at sikre sig at deres ære ikke bliver sat over styr, selvom hun kun kan gøre dette indirekte eksempelvis gennem brugen af *frýja*.¹⁸⁰

¹⁷³ Ibid., 227-230.

¹⁷⁴ Ibid., 230.

¹⁷⁵ Ibid., 237.

¹⁷⁶ Ibid., 237-238.

¹⁷⁷ Ibid., 239.

¹⁷⁸ Ibid.

¹⁷⁹ Ibid., 245.

¹⁸⁰ Ibid., 246.

Metode

Udfordringer

Som så mange andre projekter og specialer er dette også blevet mærket af Covid-19 pandemien. Som følge af bibliotekernes nedlukning og Det Kongelige Biblioteks systemskifte blev indsamlingen af forskningslitteratur besværliggjort. Dette er dog forsøgt korrigeret gennem online litteratursøgning, men de ovenstående hindringer har betydet at en stor bestanddel af litteraturen, herunder særligt forskning af ældre dato har været utilgængelig. Af den grund bør det understreges, at anden empiri og litteratur kan fremdrive et andet resultat.

Afgrænsning

De islandske sagaer er den fælles betegnelse for det enorme tekstmateriale, islændingene producerede i middelalderen, der inkluderer fælles nordisk forhistorie, så vel som separat dansk, norsk og islandsk historie med mere. Med dette enorme materiale grundlag har det været nødvendigt at afgrænse projektets analyse materialer til to sagaer. De to mest kendte sagaer er Njals og Egils saga. Disse er blevet udvalgt som udgangspunkt for analysen, eftersom de i høj grad beskæftiger sig med henholdsvis det islandske retssystem og voldelig adfærd i Island i fristatstiden.

Eftersom både Njals og Egils sagaer blev nedskrevet i 1200-tallet, kan de være med til at belyse islændingenes syn på, samt opfattelse af, fejder og konfliktløsning i nedskrivningstiden og fristatstiden. Dette speciale tager udgangspunkt i islændingesagaerne til at besvare problemformuleringen, nærmere bestemt Egils og Njals saga, fordi islændingesagaerne bliver beskrevet som de mest virkeligheds tro saga fortællinger, blandt andet fordi de indeholder færrest overnaturlige elementer. Dette speciale fokuserer hovedsageligt på beretningstekster, fremfor normative tester, som lovteksten *Grágás*. En analyse af *Grágás* ville givetvis kunne give et indblik ind i datidens islændinges syn på vold og konfliktløsning. Eftersom man ville kunne udpege og analyserer islændingenes syn på vold gennem lovene relateret til vold. Dog vil dette speciale i stedet fokuserer på beretningslitteratur, i form af sagaerne. Eftersom disse ikke blot giver et levende billede af hvordan konflikter udspillede i sagatiden, men også hvordan man forsøgte at løse disse samt hvilke holdninger nedskrivningstiden havde om vold og konfliktløsning. Dog vil der blive draget paralleller til lovene i analysen, for at understøtte handlingerne eller tolkningerne. Ydermere viser sagaerne detaljeret hvordan konfliktløsning foregik samt hvad der skete hvis et forsøg på konfliktløsning slog fejl, eksempelvis hvis en af parterne involveret i konflikten ikke overholdte det

kompromis man var kommet frem til gennem forhandling. Endvidere afslører sagaerne også usete aktører inden for konflikter, som lovene ikke tog højde for.

Til analysen anvendes Gyldendals oversættelser af Egil og Njals sagaer fra 2017. De udvalgte udgaver af sagaerne er oversat fra islandsk til dansk af oversættere Rolf Stavnem og Kim Lembek med norrøn filologen Anette Lassen som redaktør på bogserien. Disse udgaver er blevet udvalgt til analysen, da de er de nyeste danske oversættelser, hvormed man kan antage, at eventuelle fejl fra tidligere oversættelser er blevet korrigeret. Dertil er viden om sproget, islændingene talte i firstatstiden sandsynligvis forøget, hvormed det må antages, at de nyeste oversættelser formentlig formår at oversætte og formidle historierne så tæt på deres originale mening som muligt.

Problematisering

De islandske sagaer er det mest detaljerede indblik i vikingetidens nordiske samfund set fra nordboernes eget perspektiv. Dog er der, som tidligere anført, visse problemer med at anvende sagaerne som kilder, særligt hvis det gjaldt hovedsagelig levns analytisk tilgang til en analyse af perioden Njals og Egils som kildetekster til perioden de foregår i. Et af problemerne med sådan en analyse er, at kun meget få af forfatterne til sagaernes identitet er kendt, eksempelvis høvdingen Snorri Sturluson (1179-1241); hvilket besværliggør en dybere analyse af forfatternes baggrunde og hvordan disse kan have haft en indflydelse på historien. Det må imidlertid antages, at forfatteren eller forfatterne til henholdsvis Njals og Egils saga har været af højere status eller gejstlig, eftersom det var kirken, der medbragte en større skriftlig tradition til Island.¹⁸¹ Kendskabet til Snorri Sturluson, som forfatter til Heimstringla¹⁸² og muligvis Egils saga¹⁸³ styrker teorien om, at forfatterne til sagaerne har været af høj social status. For at undgå disse problemer vil analysen byde på elementer af levnsanalyse, til at analysere de udvalgte sagaer som produkter af deres nedskrivningsperiode, altså 1200-tallet. Da det må antages, at historierne har ændret sig fra tiden, de angiveligt skulle have fundet sted, og gennem de mange års mundtlige overleveringer til deres nedskrivning i 1200-tallet, der kan have medført yderligere ændringer af historierne. Denne levnsanalyse vil analysere den historiske kontekst for sagaernes nedskrivning med et særligt fokus på at undersøge, hvordan forfatternes samtid kan have haft en indflydelse på historierne og Egil og Njal.

¹⁸¹ Cormack, "Fact and Fiction", 203.

¹⁸² En samling af kongesagaer specifikt omhandlende de norske konger fra sagntiden og frem til 1177.

¹⁸³ Jonna Louis Jensen, "Heimskringla og Egils saga – samme forfatter?" *Studier i Nordisk 2006-2007* (2007): 110.

Ydermere vil dette speciale anvende elementer af beretningsanalyse til at analysere fortællingerne i Egils og Njals saga. I denne vil sagatidens syn på vold og konfliktløsning, som præsenteret gennem historierne og Njal og Egil, blive undersøgt. Herunder analyser af, hvilke typer kilder der er tale om eksempelvis; er historierne om de to sager første eller andenhånds kilder, hvem er modtageren, hvad er motivet med de to sagaer og om kilderne har en tendens.

Analysens opbygning

Eftersom dette projekt er afgrænset til en analyse af Njals og Egils saga, vil analysen være opdelt i to separate delanalyser. Begge sagaer vil blive analyseret ud fra en kombineret levns- og beretningsanalyse. Sagaerne vil blive analyseret som levn af 1200-tallet før og efter fristatens fald. Historierne, sagaerne beretter om, vil således blive analyseret som beretninger. Dette indebærer en undersøgelse af, hvorvidt sagaerne kan være påvirket af forfatteren og dennes omverden og tid.

De to separate delanalyser er yderligere opdelt i mindre afsnit. De første fire af disse vil være korte redegørelser for særlige konflikter, der er blevet udvalgt til analyse. Disse eksempler vil blive analyseret i de tre følgende afsnit, efter centrale temaer relateret til vold og konfliktløsning. Eksempelvis ”temperament og selvbeherskelse”, ”et spørgsmål om ære” og eftersom de udvalgte sagaer er forskellige, vil hver kildeanalyse have et tredje tema, der er særligt relevant for hver saga. Kildeanalysen vil afsluttet med et opsamlings afsnit, hvor de overordnede temaer og observationer fra de to sagaer sammenlignes og analyseres yderligere for at give en større forståelse for islændernes syn på vold og konfliktløsning, som præsenteret gennem de to sagaer.

Kildeanalyse – Egils saga

Egils saga formodes at være nedskrevet omkring år 1230 og er antageligt en af de ældste af islændingesagaerne.¹⁸⁴ Sagaen omhandler Egil Skallagrimsson og dennes liv og bedrifter, men som mange andre sagaer begynder den længe før, Egil blev født. Sagaen begynder med, at Egils bedstefar Kvæld-Ulf og Egils far Skallagrim og deres liv i Norge samt problemer med den norske konge Harald Hårfager, der er i færd med at etablere sit overherredømme over Norge. På baggrund af dette kan begivenhederne dateres til slutningen af 800-tallet. De udvalgte eksempler på vold og konflikt i Egils saga omhandler dog midten af 900-tallet og følger Egils liv fra ung til gammel.

Da sagaen sandsynligvis er nedskrevet omkring 200 år efter begivenhederne, den beretter om, er der tale om en andenhåndsvide. Af den grund er de omtalte hændelser formentlig ikke forløbet akkurat, som forfatteren beretter, men er påvirket af forfatterens opfattelse af det islandske samfund og dennes formål med teksten. Sagaen er som tidligere anført baseret på historier, skjalde har genfortalt gennem århundrederne, hvormed sagaen kan siges at være en sekundær kilde. Skjaldene digtede ligeledes videre på fortællingerne. Hændelserne, der berettes om, må dermed antages at have sig markant, siden de fandt sted. Skjaldene var dog berømte for deres udenadslære, hvormed fortællingernes overordnede ramme og hændelsesforløb må antages at være nogenlunde intakt. Af den grund kan sagaen stadig give et indblik i fristatstidens syn på vold og konfliktløsning. Samtidig må det antages, som Ólason pointerer, at forfatteren må have tilføjet elementer i nedskrivningen af sagaen.¹⁸⁵

Forfatteren er, som tidligere anført, ukendt men formodes at være en islandsk stormand eller knyttet til kirken, eftersom at nedskrivningen af historien var tæt forbundet med kirken, som Meulengracht Sørensen og Clunies Ross påpeger.¹⁸⁶ Af den grund er det muligt, at forfatteren har en agenda eller er særligt påvirket af en bestemt overbevisning. Størstedelen af konflikterne i Egils saga foregår i Norge og involverer det norske kongehus, der fremstilles særligt negativt. Eksempelvis fremstilles den norske dronning, Gunhild, negativt, da hun gang på gang forsøger at dræbe Egil og Torolf, Egils bror på nederdrægtige måder.¹⁸⁷ Af den grund er det muligt, at forfatteren var en islandsk

¹⁸⁴ Lassen, *Egils saga*, s. 7.

¹⁸⁵ Ólason, *Dialogues with the Viking Age* (Reykjavík: Heimskringla, 1998), s. 19-21 og Cormack, *Fact and Fiction*, 204.

¹⁸⁶ Clunies Ross og Meulengracht Sørensen, "Social institutions and belief systems", s. 27.

¹⁸⁷ Lassen, *Egils saga*, s. 89-90 og 128.

stormand, der var utilfreds med den norske kongemagt, der langsomt var ved at overtage magten i Island.

Egils saga er præget af overdrevne, utrolige hændelser, hvilket vidner om et ønske om at underholde læseren, hvilket nogle forskere mener er tilfældet,¹⁸⁸ men dette lader ikke til at være sagaens eneste formål. Begivenhederne i Egils saga er fortalt kronologisk, hvormed forfatteren muligvis har ønsket at berette om Islands historie til eftertiden. Dette understreges gennem det faktum, at Egils saga omhandler de første nybyggere i Island og deres efterkommere, hvormed sagaen beretter om, hvordan det islandske samfund blev til. Sagaens intenderede publikum må dermed antages at være både samtidens islændinge samt deres efterkommere. Selvom et af sagaens formål kan have været underholdning, må begivenhederne alligevel bunde i virkelighedens syn på vold og konfliktløsning, da læseren ellers ville finde begivenhederne for utrolige og utroværdige.

Ballade på boldpladsen

Det første eksempel på vold, dette speciale tager udgangspunkt i, omhandler en konflikt fra Egils barndom, nærmere bestemt hans første drab. Konflikten fandt sted under et boldspil, da Egil var syv år gammel og involverede Egil og en ældre dreng, Grim, på 10-11 år. Da det blev klart for Egil, at han var ved at tabe, slog han i desperation Grim med et boldtræ. Denne handling havde ikke det ønskede resultat, da Grim greb boldtræet og slyngede Egil i jorden samt bankede og truede ham med yderligere afstraffelse, hvis ikke han fik styr på sit temperament.

Egil forlod boldpladsen i skam, mens de andre drenge kom hånlige tilråb.¹⁸⁹ Han opsøgte derfor sin ven Tord, der også havde været tilstede ved boldpladsen og forklarede, hvad der var hændt. Tord udstyrede Egil med en økse og fortalte ham, at han måtte hævne sig. Dette resulterede i, at: ”De gik hen, hvor drengene spillede. Grim havde da netop grebet bolden og drev den foran sig med de andre drenge efter sig. Egil sprang da på Grim og jog øksen i hovedet på ham, så den straks huggede ned i hjernen. Derpå gik Egil og Tord væk og sluttede sig til deres egne.”¹⁹⁰

Drabet på Grim fik dog følgere, da alle de voksne ved pladsen greb til våben, da de hørte om hændelsen. Konflikten udviklede sig dog ikke yderligere vold og blodsudgydelse, da Egil havde flertallet på sin side, hvorfor de to sider gik hver til sit. Da Egil og dennes forældre vendte tilbage fra

¹⁸⁸ Helle, ”Hvor står den historiske sagakritikken i dag?”, s. 61.

¹⁸⁹ Lassen, *Egils saga*, s. 71.

¹⁹⁰ Ibid.

boldpladsen, roste Egils mor, Bera, Egils handling og påpegede, at han ”havde stof i sig til at blive viking, og at det var oplagt, at Egil skulle have et krigsskib, når han blev gammel nok.”.¹⁹¹

Fra festligheder til blodgilde

Senere i sit liv rejste Egil med sin storebror Torolf til Norge sammen. Under rejsen besøgte de en af Torolfs venner, Tore. Torolf havde kort forinden friet til Tores slægtning, Asgerd. Da det blev tid til brylluppet, drog Tore og Torolf afsted, mens Egil blev tilbage på gården pga. sygdom.¹⁹² Egil kom dog snart til hægterne og drog med Tores huskarl, Ølve, ud for at opkræve skatter i Tores sted. Under rejsen besøgte de en gård, ejet af den norske konge, Erik Blodøske (r. 931-933), der blev bestyret af en mand ved navn Bård. Kongen ankom dog snart efter, hvorfor et gilde blev afholdt.

Allerede fra festens begyndelse var Egil i dårligt humør, da Bård ved Egils ankomst havde sværget, at der ikke var noget alkohol på gården. Ved gildet blev det dog klart, at Bård havde løjet. Egil blev mere og mere beruset under gildet, hvilket forværrede hans humør. Egil fremsagde derfor hånligt kvad i løbet af aftenen, hvorfor den norske dronning og Bård forsøgte at forgifte hans drikkehorn, men uden held. Aftenen ender med, at Egil dræber Bård, hvorefter han flygter fra gerningsstedet.¹⁹³

Den norske konge sendte derefter mænd ud for at lede efter Egil. Under eftersøgningen faldt Egil kongens mænd i baghold og dræbte dem.¹⁹⁴ Det lykkedes Egil at vende tilbage til Tores gård. Tore opsøgte efterfølgende kongen i Egils sted for at udbetale *wergild* for de døde. Kongen godkendte betalingen, selvom han var rasende.¹⁹⁵ Dronningen var dog ikke tilfreds. Hun beordrede sine brødre til at dræbe Egil og Torolf ved det næste blot.¹⁹⁶ Det gik ikke som planlagt, hvilket resulterede i, at dronningens ene bror dræbte en af Torolfs mænd. Drabet blev begået på et fredhelligt sted,¹⁹⁷ hvilket var en alvorlig forbrydelse, da ingen måtte bære våben til et blot. Som bod på drabet erklærede kongen sin svoger fredløs, hvilket betød, at han skulle forlade Norge. Kongen betalte også *wergild* til Torolf

¹⁹¹ Ibid.

¹⁹² Ibid., 75.

¹⁹³ Ibid., 77-78.

¹⁹⁴ Ibid., 80-81.

¹⁹⁵ Kongen var ikke kun rasende på grund af drabene, Egil begik, men også fordi Egils handlinger bekræftede hans fars advarsel om, at Kvæld-Ulfs slægt ikke var til at stole på (Egils saga, s. 67).

¹⁹⁶ Et ritual, hvor der ofres til guderne.

¹⁹⁷ Et sted, der er blev erklæret sikkert mod overfald. En person kunne også være fredhellig.

og hans mænd, men de tog ikke imod pengene, da de mente, at ofret ikke selv ville have taget imod dem.¹⁹⁸ Konflikten mellem Egils slægt og det norske kongehus var således midlertidig løst.

Voldsmand møder sin overmand

På en hjemrejse til Island gjorde Egil et stop på den norske, Hød, hvor han fik husly af bonden Fredgejr, der var slægtning til Egils svoger. Under Egils ophold skulle Fredgejr kæmpe i holmgang mod den svenske holmgangsmand, Ljot, fordi Fredgejr havde afslået Ljots frieri til hans søster. Egil blev overtalt af Fredgejrs mor til at følge ham til holmgangspladsen. Da de alle ankom til pladsen, begyndte Ljot at gå bersærkergang: ”Han begyndte da at brøle fælt og bide i sit skjold.”¹⁹⁹ Egil kom dog sin vært til undsætning og udfordrede Ljot med et kvad, hvori han hånede Ljots bersærkergang og særligt fremstillede svenskerens bidden i sit skjold, som værende latterlig. Ljot overhørte Egils kvad og accepterede Egil udfordring, fordi en mere ligeværdig modstander ville vinde ham større ære, hvortil Egil overtog Fredgejrs plads.

Egil bliver gentagende gange i løbet af sagaen beskrevet som en dygtig kriger og i besiddelse af enorm styrke, meget lig Ljot. Allerede i første runde af kampen blev det klart for Ljot, at han havde gabt over mere, end han kunne tygge, da Egil viste sig at være langt stærkere og dygtigere end forventet. Holmgangsmanden blev nødt til at bede om en pause, efter Egil havde presset ham langt tilbage på holmgangspladsen.²⁰⁰ Pausen bruges af forfatteren til at fortælle om reglerne bag holmgang i Norge. Den understøtter også teorien om, at sagaen skulle yde læseren underholdning, da pausen opbygger spænding for læseren, der venter spændt på at finde ud af, hvad der sker med Ljot og Egil. Efter pausen gør Egil dog kort proces med Ljot.²⁰¹

Hold dine køer fra mit græs

Det var ikke kun Egil, der formåede at blive involveret i konflikter, i Egils saga, men også dennes søn, Torsten, der oplevede, hvordan en simpel nabostrid kunne udvikle sig til en fejde. Konflikten mellem Torsten og Stenar, hans nabo, opstod, fordi Stenars kvæg ofte græssede på Torsten jord, hvilket Torstens huskarle klagede over. Da Stenar ignorerede klagerne, henvendte Torsten sig til Stenar og fremlagde problemet på rolig vis, men uden held. Torsten tog derfor sagen i egen hånd og

¹⁹⁸ Lassen, *Egils saga*, s. 89-90.

¹⁹⁹ Ibid., 143.

²⁰⁰ Ibid., 144-145.

²⁰¹ Ibid., 146.

drev dyrene væk fra jorden, hvilket gjorde Stenar rasende. Han satte derfor en træl til at vogte sine dyr på Torstens jord. Trællen blev dog dræbt af Torsten, der skjulte liget.

Liget blev dog opdaget, hvorfor Stenar besluttede sig for at tage hævn, da det blev forår. Han forventede, at Torsten ville dræbe den næste træl, der blev sat til at bevogte dyrene, hvorfor han købte en ny, der var stor og stærk, som blev bevæbnet med en økse.²⁰² Torsten mødte snart efter den store træl og forsøgte at forklare ham, at kvæget græssede på hans jord, men igen uden held. Denne ordveksling eskalerede til en kamp, der endte i trællens død. Torsten skjulte igen liget. Stenar opsøgte derfor Torsten for at høre om, han havde myrdet trællen, hvilket Torsten bekræftede. Stenar forsikrede dertil sin nabo om, at kvæget ville fortsætte med at græsse hele sommeren, hvortil Torsten svarede igen ved at true med at dræbe enhver, Stenar satte til at vogte kvæget.

Af den grund købte Stenar sig til støtte af to stormænd og tog til Torstens gård med sine støtter for at stævne Torsten for trælledrab med krav om eksildom som straf.²⁰³ Kravet blev senere forhøjet til fuld lovløshed. Torsten foretog ingen modstævning men begyndte selv at samle støtte til næste vårbping.²⁰⁴ Ved tinget forsøgte Stenars støtter at indgå forlig med Torsten, der nægtede alle forsøg, da han afventede en domfældelse. Han mente, at Stenar havde gjort rigeligt for at retfærdiggøre drabene. Ved retten fik Torsten lov til at bestemme proceduren for retssagen, eftersom Egil besad *goðorðet* og fungerede som forsamlingens overhoved.

Stemningen ved forsamlingen var trykket, eftersom begge parter var bevæbnede. Der faldt dog ro på, da Egil ankom med 80 mænd til at støtte sin søn. Han overtog konfliktløsningen ved at mægle med Stenars far, Ønund, på vegne af Torsten. Ønund overtalte Stenar til at overdrage sagen til ham, hvormed de to fædre talte på deres sønners vegne.²⁰⁵ Ønund overdrog derefter Egil til at dømme sagen i god tro, baseret på mange års venskab. Egil fratog Stenars jord, fordi Stenar havde forsøgt at gøre det samme ved Torsten ved at kræve fuld lovløshed som straf. Stenar skulle forlade sin jord indenfor et opstillet tidsrum, ellers måtte han dræbes som lovløs. Ønund accepterede Egils dom, men påpegede, at folk ville anse kendelsen som ”temmelig uretfærdig”.²⁰⁶ Han tilføjede yderligere, at han havde tænkt sig at gøre livet besværligt for Torsten, hvilket Egil besvarede med en trussel.

²⁰² Ibid., 196-197.

²⁰³ Mild lovløshed.

²⁰⁴ Lassen, *Egils saga*, s. 198-200.

²⁰⁵ Ibid., 200-202.

²⁰⁶ Ibid., 204.

Striden sluttede ikke efter domafsigelsen. Stenar forsøgte at falde Torsten i baghold uden held, da planen om bagholdet kom Torsten for øre. I stedet for at tage hævn, ignorerede han det. Senere lykkedes det Stenar at angribe Torsten. Denne kamp resulterede i, at Stenars 10-årige søn blev dræbt af Torstens jævnaldrende søn, Grim, der senere omkom på grund af sår pådraget under kampen. Konflikten afsluttede antiklimatisk, da Torsten sendte en trussel til Stenars nye gård, hvor han rådede Stenar til at flytte længere væk. Stenar fulgte rådet og sådan sluttede den drabelige nabostrid.²⁰⁷

²⁰⁷ Ibid., 204-208.

Temperament og selvbeherskelse

Egils temperament og manglende selvkontrol præsenteres allerede i fortællingen om drabet på Grim, da Egil i desperation angriber Grim med et boldtræ, da han indser, at han er ved at tabe spillet. Disse karaktertræk kom til at spille en afgørende rolle i resten af Egils liv. Det ses allerede under gildet på den norske kongsgård, hvor Egil bliver fornærmet over huskarlen Bårds løgn omkring øl mangel på gården. Placeret på æressædet sammen med Ølve fremsagde den fordrukne Egil hånlige kvad.²⁰⁸ Han var dermed ikke i stand til at beherske sig, selvom han fik en af gårdens bedste siddepladser og var i selskab af kongefamilien, hvilket fik alvorlige konsekvenser. Byock påpeger, at individet var underlagt et ”gruppepres” i det islandske samfund, hvor der var en forventning om, at alle udviste moderation og opretholdt freden for landets stabilitet og fællesskabets skyld.²⁰⁹ Selvom Egil på dette tidspunkt i fortællingen befandt sig i Norge, udviste han stadig en adfærd, der var uacceptabel i en islændings øjne.

Egils dårlige opførsel og temperament formår endda at vanære værten og kongefamilien. Bård bad Egil om at stoppe sine hånlige vers, men uden held, hvorfor Bård fortalte til dronningen, at: ”der var en mand, som bragte skam over dem, for uanset hvor meget han drak, hævdede han, at han var tørstig.”²¹⁰ Både de hånlige vers var vanærende, men Egils kommentar om tørst signalerede også, at kongefamilien ikke var i stand til at beværte deres gæster på tilfredsstillende vis. Meulengracht Sørensen påpeger i den kontekst, at skam i den islandske fristatstid var ”en forringelse af et menneskes sociale værdi og anseelse.”²¹¹ Bårds forsøg på at dræbe Egil og Ølve retfærdiggøres dermed ud fra Egils opførsel.

Forgiftningen kan dog ses som en kujonagtig handling, da det antyder, at morderen ikke besad modet til at indgå i en direkte konfrontation. Dertil begik dronningen indirekte mord på et fredeligt sted, da hun beordrede sine brødre til at dræbe en af Torolfs mænd under et blot, hvilket anses for en uacceptabel handling. Miller påpeger også, at det typisk var mandens familiemedlemmer og venner, der var forpligtede til at hævne en vanærende eller krænkende hændelse. Dronningen brugte sine brødre til at hævne sin ære, hvorfor hun ikke fulgte spillets regler. Disse eksempler skal dog formentlig forstås i lyset af den negative fremstilling af den norske kongeslæggt i resten af sagaen, hvor disse yderligere påpeger falskheden forbundet med den norske kongemagt.

²⁰⁸ Ibid., 77.

²⁰⁹ Byock, ”Feuding”, s. 230

²¹⁰ Ibid.

²¹¹ Meulengracht Sørensen, *Fortælling og ære*, s. 189.

Egils dårlige temperament påvirkede endda andre, da den norske dronning efter gildet ikke længere brød sig om Torolf, som hun tidligere havde agtet: ”»Torolf stod sig godt her,« sagde hun, »inden Egil ødelagde det for ham, men nu ser jeg ingen forskel på dem.«”.²¹² Tidligere i sagaen var Torolf usikker på at bringe Egil med på sin rejse, da han var ustyrlig og svær at tøjle, hvorfor Torolf ville være ansvarlig for sin lillebror.²¹³ Ifølge Miller, Meulengracht Sørensen og Clunies Ross var individet og slægten forbundet i et ubrydeligt bånd, hvorfor slægtens medlemmer var ansvarlige for hinandens handlinger.²¹⁴ Denne ansvarlighed indebar således, at Egils handlinger forringede Torolfs anseelse i Norge og blev en trussel for ham.

Konflikten med den norske kongeslægt og de efterfølgende drab kunne Egil have undgået, hvis han havde behersket sit temperament og udvist moderation. Temperament var ifølge Byock også en af de hyppigste årsager til, at en fejde blev påbegyndt, hvilket hændelsen på den norske kongsgård er et udtryk for.²¹⁵

Ulig sin far formåede Torsten at slå koldt vand i blodet under sin nabostrid med Stenar. Stenar var derimod temperamentsfuld, hvorfor fejden alligevel eskalerede. De to karaktertræk temperament og selvbeherskelse kan tolkes ud fra beskrivelserne af de to karakterer. Torsten beskrives som ”meget flot, med lyst hår og skær hud. Han var stor og stærk, dog ikke helt som sin far. Torsten var begavet og rolig, venlig og meget behersket”.²¹⁶ Efter fejden beskrives han som ”ærlig og retskaffen. Han var ikke tyrannisk, men holdt på sin ret, hvis andre gik ham for nær, og de fleste ville finde det besværligt at ligge i strid med ham.”.²¹⁷ Stenar, derimod, var ”en usædvanlig stor mand og meget stærk, grim og krumbøjet, havde lange ben og en kort krop. Han var en værre ballademager, vedholdende, uomgængelig og hårdhudet og meget stridbar.”.²¹⁸ På den måde etableres fortællingens skurk og helt.

Torsten henvender sig roligt til Stenar i starten af striden og ignorerer mange af Stenars provokationer, hvilket viser hans selvbeherskelse. Han dræber dog trællene, der vogter kvæget, men denne handling præsenteres som retfærdig og en nødvendighed, da Stenars stædighed og manglende respekt for Torstens ejendom krænker Torstens ære, hvilket må forsvares for, at Torsten ikke fremstår

²¹² Lassen, *Egils saga*, s. 89.

²¹³ Ibid., 73.

²¹⁴ Miller, *Choosing the Avenger*, s. 170 og Clunies Ross og Meulengracht Sørensen, “Social institutions and belief systems”, s. 22.

²¹⁵ Byock, “Feuding”, 240.

²¹⁶ Lassen, *Egils saga*, 194.

²¹⁷ Ibid., 208.

²¹⁸ Ibid., 196.

svag og uden handlekraft. Stenar forværrede konflikten ved at købe en træl, han vidste, Torsten ville angribe. Stenar søgte derfor at forværre konflikten og forstyrre samfundets stabilitet. Stenars ære kan dog også tolkes som værende krænket, da Torsten dræbte hans ejendom, trællene, hvilket kan tolkes således, at Stenar ligeledes ikke kunne beskytte sin ejendom. Begge mænd begår fejl i forhold til samfundet regler, hvilket har den konsekvens, at deres sønner dør. Fejdens triste udfald sætter den i perspektiv. Begge parter lider på grund af fejden, da de agerede forkert i forhold til at løse konflikten. Først ved denne konsekvens endte fejden, og først da blev Torsten rigtig handlekraftig og rådede Stenar med en trussel om at flytte længere væk. Drengenes død var dermed nødvendig, da fædrene havde haft adskillige muligheder for at løse konflikten.

Et spørgsmål om ære

Som Meulengracht Sørensen påpeger, var ære en essentiel del af det islandske samfund i fristatstiden. Dette ses eksempelvis i Egils drab af Grim i sin ungdom, hvor han hævner sig, efter Grim krænkede ham og de andre drenge håned ham. Ifølge Meulengracht Sørensen måtte individet hævne sig for at sikre sig af, denne ikke mistede anseelse i samfundet. Hævnen skulle udføres øjeblikkeligt, efter den krænkede handling fandt sted, ellers risikerede individet, at dennes ære blev påvirket negativt. Samme pointe fremlægger Ahola og Perrin, der mener, at ærestab var særligt alvorligt for islændingene.²¹⁹ Dette ses, da Tord med det samme, efter han har hørt om hændelsen, bevæbner Egil med en økse, forklarer ham, at det må hævnes, hvorefter han følger med Egil hen til boldpladsen.²²⁰ På den måde blev samfundets balance udlignet og Egils ære restaureret.

Beras reaktion på hændelsen vidner yderligere om ærens betydning og kvindes rolle, som ærens vogter, da hun roser Egil for at have begået drab fremfor at irrettesætte eller fordømme hans handling. Ligesom Tord ser hun, at mordet var en nødvendig handling for Egils ære. Hun bifalder derfor Egils handlekraft, da et muligt ærestab kunne påvirke hendes egen og familiens ære. Som Meulengracht Sørensen påpeger, blev individet bedømt på deres handlinger og karaktertræk allerede fra barnsben.²²¹ Det var derfor nødvendigt for Egil at forsvare sin ære, selvom han kun var syv år gammel. En 1200-tals kristen islænding ville formentlig have reageret anderledes på Egils handling, hvorfor Beras reaktion kan ses som et udtryk for sagatidens opfattelse af ære og vold.

²¹⁹ Perrin, "Of Grey Geese and Burning Lawyers", s. 140 og Ahola Outlawry in the Icelandic Family Sagas", s. 11.

²²⁰ Ibid., 71.

²²¹ Meulengracht Sørensen, *Fortælling og ære*, s. 220.

Skallagrim, Egils far, var kendt for sin styrke, men havde ulig sin far og bror fravalgt livet som kriger for at blive bonde og smed.²²² Beras ros kan tolkes således, at hun foretrak, at Egil skulle blive en kriger i stedet, da han ville kunne vinde større ære og berømmelse som kriger. Ifølge Meulengracht Sørensen var der forskellig ære forbundet med forskellige funktioner, hvormed bondens ære ikke var den samme som krigerens. Ære var også forbundet med dygtighed. Med mordet på Grim fremviste Egil et særligt talent for at slås, hvilket kunne være en fordel som kriger, da denne kunne vinde stor ære gennem dygtighed.

Da Egil vendte hjem med sine forældre, kommenterede Egils far, Skallagrim, ikke på hændelsen. Han ”lod sig ikke mærke med noget”.²²³ Dette forekommer bemærkelsesværdigt i et samfund, hvor vikingetraditionen levede i bedste velgående. Tidligere i sagaen bemærkede Skallagrim, at Egil var besværlig med at have gøre og brød sig ikke om ham,²²⁴ hvorfor han muligvis ikke kommenterede på hændelsen. Det virker dog mere sandsynligt, at det var Beras opgave, som ærens vogter ifølge Meulengracht Sørensen, at kommentere på hændelsen, da det normalt var kvindens opgave at minde manden om sin pligt. Lignende ses ved gildet på den norske kongsgård, hvor den norske dronning forsøgte at opildne kongen til at dræbe Skallagrim-sønnerne, der havde vanæret kongefamilien. Da det ikke lykkedes at opildne sin mand, beordrede dronningen i stedet sine brødre til at dræbe Egil og Torolf for at hævne slægtens ære.²²⁵

Den islandske lov henviser til drab udført af mindreårige, altså gerningsmænd under 12 år. Ifølge loven ville mindreårige drabsmænd ikke blive straffet med fredløshed, hvilket var den sædvanlige straf for forbrydelsen. I stedet skulle gerningsmandens slægtninge betale bod for ofret.²²⁶ Forfatteren påpeger, at Egils drab på Grim først senere fik konsekvenser, men ikke for Egil og dennes slægt. At mordet ikke får konsekvenser for Egil, ikke engang udbetaling af bod, bevidner samfundets accept af handlingen. Ved gildet på den norske kongsgård retfærdiggøres Bårds forsøg på at forgifte Egil også, da han havde vanæret og bragt skam over den norske kongefamilie. Denne vanærelse måtte

²²² Lassen, *Egils saga*, s. 56-57.

²²³ Ibid., 71.

²²⁴ Ibid., 58.

²²⁵ Ibid., 81.

²²⁶ ”Grágás: Her begynder Afsnittet om Manddrab”, konsulteret 27. maj 2020,

https://heimskringla.no/wiki/Her_begynder_Afsnittet_om_Manddrab?fbclid=IwAR2Pcxu7E0AX4cvXvjdsjSWKDBqiEJJ0eN18RJwI92dWj0KotZYdjXoAPD4#91.

hævnens øjeblikkeligt, ligesom Egils mord på Grim. Vold og hævn i form af mord var derfor en nødvendighed i denne sammenhæng, da det var et spørgsmål om ære.

Samfundets balance, åbenhed og orden

En gennemgående tendens i sagaen er den negative fremstilling af Egil, som en temperamentsfuld uromager. I fortællingen om holmgangen mellem Ljot og Fredgejr brydes denne tendens dog. Egil fremstilles i et positivt lys, da han reddede Fredgejr fra at blive dræbt ved at overtage hans plads i kampen. Dertil fremhævede han endda i et kvad kampens uretfærdighed: ”Mulig er ej striden for Fredgejr at kæmpe.”.²²⁷ At Egil, der normalt fremstilles som en voldsom slagsbror, kan se det forkerte i Ljots handling og fremstilles sympatisk, understreger det forkerte heri. Dette misforhold vidner om en negativ holdning til brugen af vold for vold skyld, som fremvist med Ljots levevej som holmgangsmand. Ljot var betydeligt stærkere og større end Fredgejr, hvilket Ljot udnytter til sin fordel. Dette var Ljots normale taktik. Han levede af at udfordre bønder, der var lette ofre. I sagaen står der: ”Der var ikke mange, som sørgede over Ljot, for han havde været en voldsmand af værste slags [...] Mange gode bønder havde han fældet, som han forinden havde udfordret til holmgang for at vinde deres jord og odelsland. Det havde gjort ham særdeles rig både på land og løsøre.”.²²⁸ Ljot var derfor ikke velset i samfundet.

Dette negative syn på Holmgang kan være et udtryk for 1200-tallets kristen opfattelse af holmgang, som en barbarisk tradition. Samtidig kan det også være et udtryk for synet på holmgang i sagatiden før kristendommens indtog, hvor holmgangstraditionen stadig var accepteret, men mænd, der udnyttede lette ofre, blev fordømt. Dette understreges gennem det faktum, at Fredgejr og Egil ikke fremstilles negativt for at deltage, hvorimod Ljot, der lever af traditionen og udnytter sin styrke, er forhadet af sine omgivelser. Fredgejr fremstilles som en modig og ærefuld mand, da han havde tænkt sig at tage kampen op mod en modstander, der var ham langt overlegen, selvom dette utvivlsomt ville føre til sin død. Han har aldrig været i kamp,²²⁹ men vælger alligevel at kæmpe mod Ljot.

Selvom konflikten foregår i Norge, viser den, hvordan Ljots handlinger forstyrrede samfundets stabilitet, da han udnyttede de norske bønder til egen fordel. Han forstyrrede samfundets balance og

²²⁷ Lassen, *Egils saga*, s. 144.

²²⁸ Ibid., 146.

²²⁹ Ibid., 143.

udviste ikke moderation for samfundets bedste. Ud fra Meulengracht Sørensens optik er Ljot et eksempel på *ó jafnaðarmenn*, en slyngel, der terroriserede bønder med vold. Han ønskede ikke at leve i fredelig balance med andre, men ”bestræber sig på at vinde noget for sig selv på deres bekostning.”.²³⁰ Andre steder i sagaen optræder Egil på samme måde, da han er vanskelig, aggressiv og har uregerligt sind. Af den grund har han vanskeligt ved ”at gennemføre overgangen til den etablerede mands tilværelse i fred med omgivelserne.”.²³¹ Det islandske samfundsideal var, ifølge Meulengracht Sørensen, at man var tilfreds med sin status og lod i livet og ikke forsøgte at forstyrre samfundets balance.²³² Som holmgangsmand havde Ljot ikke et egentlig formål i samfundet, modsat bonden. Efter en endt duel ville holmgangsmanden snart efter finde endnu en modstander og på ny forstyrre samfundets balance, modsat bonden, der efter en endt duel ville vende tilbage til sin rette plads i samfundet.

Ifølge Byock blev holmgang som en form for konfliktløsning også afskaffet gennem en reform ved Altinget i starten af 1000-tallet.²³³ Ud fra fortællingen om Ljot og Fredgejr kunne dette skyldes, at for mange udnyttede holmgang ligesom Ljot i Island. Da sagaen omhandler første halvdel af 900-tallet og fremstiller Ljots brug af holmgang negativt, må man formode, at islændingene på dette tidspunkt allerede var begyndt at danne en kritisk holdning til holmgang. Disse observationer antyder, at holmgang kun skulle anvendes, hvis nødvendigt, og ikke udnyttedes. Kampene skulle være retfærdige og ikke forstyrre samfundets stabilitet og balance. En konflikt skulle helst løses via lovens veje, der ifølge Byock netop var designet til at løse konflikter, da islændingene søgte at leve på fredelig vis i sagatiden, eftersom de levede i indbyrdes afhængighed og sameksistens. Holmgang må dermed siges at være anset som en negativ levevej både i sagatiden og 1200-tallet, hvor denne praksis var blevet afskaffet.

Meulengracht Sørensen påpeger også, at det islandske samfund var forankret i åbenhed og offentlighed. Dette ses ved forhandlingerne under tinget, der foregik under åben himmel, hvor alle var til stede. Et drab skulle kundgøres af drabsmanden ”på den nærmeste gård, hvor han kunne føle sig i sikkerhed for hævnerne, og det skulle ske inden 12 timer, ellers var drabet mord”.²³⁴ Denne

²³⁰ Meulengracht Sørensen, *Fortælling og ære*, s. 195-196.

²³¹ *Ibid.*, 219.

²³² *Ibid.*, 187-188.

²³³ Byock, ”Dispute Resolution”, 89.

²³⁴ Meulengracht Sørensen, *Fortælling og ære.*, 208.

handling kaldes lýsing.²³⁵ Grágás proklamerer: ”Det er fastsat, at dersom nogen myrder en Mand, da straffes han med Fredløshed; men det er Mord, naar man lægger Skjul paa Gjerningen, eller skjuler Liget eller ikke vedkjender sig Gjerningen.”.²³⁶ Da Egil har dræbt Bård ved den norske kongsgård, vel at mærke uden at vide, at Bård forsøgte at forgifte ham og Ølve, flygter han fra gerningsstedet i mørket, fremfor at stå ved sin handling. Ifølge Byock var mord en uærlig handling: ”As a concealed and unacknowledged slaying, *morð* was a shameful act that brought disgrace to the perpetrator.”.²³⁷

At handlingen finder sted om natten, understreger at mordet blev skjult. Senere i fortællingen sagde karakteren Arenbjørn endda: ”Kongen vil ikke lade sig lokke af din ondskab. Han vil ikke dræbe Egil i nat, for nattedrab er mord.”.²³⁸ Dette citat understreger, at drab begået om natten, anses for skjulte, uacceptable handlinger. Konflikten eskaleres, da Egil ikke vedkendte drabet, men flygtede, hvilket resulterede i, at kongens mænd blev dræbt. Også fra dette drab flygtede Egil, hvilket fik konflikten til at eskalere yderligere. Bård og den norske dronnings forsøg på at forgifte Egil kan også anses som et skjult mord, da gerningsmanden ikke vedkender sin handling. Egils egen søn Torsten fulgte samme mønster, da han skjulte ligene af Stenars trælle. Som tidligere anført var dette dog for at forsvare sin ære, som Stenar havde krænket ved ikke at respektere Torstens ejendom.

Fortællingen om Torsten viser dog, hvordan andre parter måtte indblandes for at løse konflikten. Både Stenar og Torsten samlede støtter i deres sag, som det var almindeligt ifølge Byock.²³⁹ Dertil overtog deres fædre deres sag, som en del af slægtens ansvar, hvilket ligeledes var normalt ifølge Miller.²⁴⁰ Domsafsigelsen endte dog ikke konflikten. Normalt kunne dommere blive diskvalificeret på baggrund af slægtskab.²⁴¹ Dette var dog ikke tilfældet i denne sag, da dommeren var Torstens far, Egil, hvorfor denne ikke forholdt sig neutralt og objektivt. På den måde fremviser sagaen, hvordan det islandske lovsystem var centreret omkring konfliktløsning men ikke uden fejl.

Fortællingen viser også, hvordan en uromager som Stenar, der forstyrrer samfundets balance ved ikke at respektere en anden mands jord, oplevede konsekvenser ved disse handlinger, da han selv mistede sin egen jord.

²³⁵ Ibid.

²³⁶ ”Grágás”.

²³⁷ Byock, ”Feuding”, 239.

²³⁸ Lassen, *Egils saga*, s. 129.

²³⁹ Byock, ”Dispute Resolution”, 90.

²⁴⁰ William Ian Miller, ”Avoiding Legal Judgment: The Submission of Disputes to Arbitration in Medieval Iceland”, *The American Journal of Legal History* Vol. 28, no. 2 (1984): 98.

²⁴¹ Byock, ”The Icelandic Althing”, s. 11.

Kildeanalyse – Njals saga

Den længste islændingesaga, Njals saga, dateres til sidste fjerdedel af 1200-tallet.²⁴² Begivenhederne, sagaen skildrer, foregår dog omkring kristendommens indførelse omkring slutningen af 900-tallet og begyndelsen af 1000-tallet, eftersom sagaen introducerer en karakter, Tangbrand, der forkynder kristendommen.²⁴³ Dertil bliver kristendommen indført ved lov midtvejs i sagaen, hvor alle islændingene blev kristnet.²⁴⁴ Sagaen omhandler venskabet mellem Gunnar Hámundsson og Njal Thorgeirsson, en stærk kriger og en lovkyndig mand. Karakteren Njal spiller ikke en stor rolle i de udvalgte eksempler på konflikt og vold, men fungerer hovedsageligt som juridisk rådgiver. De udvalgte eksempler fokuserer i stedet på Gunnars handlinger og konflikter.

Lig Egils saga er Njals saga en sekundær kilde, da den formentlig er baseret på islandske skjaldes fortællinger om Njal og Gunnar. Af den grund er forfatteren også andenhåndsvide, da handlingsforløbet er baseret på andres oplevelse af begivenhederne. Sagaen er yderligere nedskrevet omkring 200 år efter handlingsforløbet, hvormed forfatteren umuligt kan have bevidnet begivenhederne.

Ligesom Egils saga er forfatteren til Njals saga ukendt, men antages at være en stormand eller knyttet til kirken. Sidstnævnte forekommer dog mest sandsynligt, da kristendommens indførelse figurer flere gange i løbet af sagaen. Dertil overlever karakteren Tangbrand, der forkynder kristendommen på øen, gang på gang faretruende og umulige situationer, hvilket taler for et kristent mirakel. Et eksempel på dette ses, da en bersærker ikke kan krydse et bål, Tangbrand har tændt og viet til Gud, da ”han ville brænde op”.²⁴⁵ Tangbrand slår derefter bersærkeren med et krucifiks på armen ”og der skete et mirakel så stort, at sværdet faldt ud af hånden på bersærkeren. Så stødte Tangbrand sit sværd i hans bryst, og Gudlejf huggede ham i armen, så den gik af.”²⁴⁶ I dette tilfælde tolker forfatteren hændelsen således, at den kristne Gud besejrer hedningenes. Disse observationer taler for, at sagaen er nedskrevet af en kirkens mand, hvis formål er berette om kristendommens indførelse og påvise Guds overlegenhed. Af den grund må det antages, at hændelserne, der er beskrevet i sagaen, er farvet af en kristen overbevisning.

²⁴² Lassen, *Njals saga*, s. 6.

²⁴³ Ibid., 184.

²⁴⁴ Ibid., 186.

²⁴⁵ Ibid., 184.

²⁴⁶ Ibid.

Njals saga er særligt kendt for dens adskillige detaljerede skildringer af fristatstidens juridiske processer. Samtidig skildrer sagaen også, hvor alvorlig en fejde kan udvikle sig, hvis ikke den blev stoppet i tide, da en af de største konflikter i sagaen truer selve det islandske samfund. Af de grunde har sagaen formentlig til formål at informere læseren om fristatstidens retslige system i dens storhedstid, enten for at fremhæve systemet som ufejlbarligt eller uperfekt, og dermed legitimere eller fordømme det nye system, den norske kongemagt bragte til landet. Hvilken af disse scenarier, der er tilfældet, vil blive behandlet senere i analysen.

Et ubrydeligt venskab etableres

Det første eksempel på vold og konfliktløsning, dette speciale tager udgangspunkt i, omhandler en skilsmisse mellem Gunnars slægtning Un og hendes mand, Rud. Ægteskabet endte tidligt på grund af en forbandelse, der var pålagt Rud af den norske dronning Gunhild, som Rud havde et seksuelt forhold med under sit ophold i Norge, mens han endnu kun var forlovet med Un. Dronningen blev misundelig, da Rud skulle hjem til Un, hvorfor hun kastede en forbandelse på ham, så han ikke kunne fuldbyrde sit nye ægteskab.²⁴⁷

Da ægteskabet ikke kunne bære frugt, opsøgte Un sin far, Mård Gige, efter råd. På baggrund af Mårds råd drog hun til Altinget og erklærede sig skilt. Rud erfarede først, hvad der var sket ved Altinget året efter. Da blev han mødt med en erstatningssag ved Lovbjerget af sin tidligere svigerfar, Mård, der var velforberedt, havde udpeget vidner og fremstillet et pengekrav. Rud var vred over sagen og besvarede søgsmålet ved at udfordre Mård til holmgang.²⁴⁸ Rud fastslog indsatsen for duellen, hvilket bestod af hele medgiften samt en tilsvarende sum, han selv havde tilføjet. Samtidig skulle Mård imødekomme pengekravet, hvis han afslog udfordringen. Efter at have rådført sig med sine allierede valgte Mård at afslå udfordringen, da Rud var yngre og stærkere. Sagen blev trukket tilbage, hvilket førte til megen uro ved Lovbjerget. Hele affæren vanærede Mård, der måtte forlade Altinget i skam.²⁴⁹

På vej fra tinget overværede Rud og Høskuld, hans bror, to drenge, der genudførte retssagen mellem Mård og Rud i leg, hvor drengene påtog sig rollerne som Mård og Rud. I legen håned de Ruds manglende evne til at udføre sin pligt som ægtemand og hans desperate løsning med holmgang

²⁴⁷ Ibid., 16-17.

²⁴⁸ Ibid., 21-22.

²⁴⁹ Ibid.

for at vinde sagen. Høskuld slog drengen, der agerede Mård, men Rud belønnede drengen, der agerede Rud, med en guldring.²⁵⁰

Efter Mårds død opsøgte Un sin slægtning Gunnar og bad ham genoptage sagen i hendes fars sted, da hun havde opbrugt arven efter sin far og havde brug for de penge, hvorfor hun ønskede sagen genoptaget. Gunnar indvilgede i at hjælpe sin slægtning, men da han ikke besad nogen stor forståelse for loven, opsøgte han Njal og bad om juridisk rådgivning. Njal tog godt imod ham og gik med til at hjælpe ham.²⁵¹ Da sagen var vanskelig, eftersom den kun kunne genoptages under specifikke kriterier, lagde Njal en plan, hvor Gunnar kunne snyde Rud til at fortælle ham, hvordan sagen kunne genoptages med vidner. Planen lykkedes og sagen blev genoptaget.²⁵²

Sagen kom for Altinget, hvor Njal tilbød at føre sagen for Gunnar, hvilket han takkede nej til og udfordrede i stedet, da han ville ”give Rud samme vilkår som han gav min slægtning Mård”.²⁵³ Rud rådførte sig derefter med sin bror, Høskuld, hvor han forklarede, at han aldrig havde afslået en udfordring, og virkede tøvende. Høskuld rådede da sin bror til at opgive kampen da ”du [Rud] kan lige så lidt måle dig med Gunnar, som Mård kunne måle sig med dig”.²⁵⁴ Rud fulgte dette råd, hvormed sagen sluttede således, at Un fik udbetalt sin erstatning.

Bedste venner med stridbare koner

Efter forrige hændelse udviklede Njal og Gunnar et venskab, der betød, at de ofte inviterede hinanden på besøg. Under et besøg på Njals gård begyndte en af Njals sagas mest omfattende konflikter, der involverede Njal og Gunnars koner, Bergtora og Halgerd. Konflikten mellem de to kvinder opstod, da værtinden Bergtora beordrede Halgerd om at flytte sig, så hendes svigerdatter kunne sidde ved siden af hende. Dette nægtede Halgerd, fordi hun ”ikke vil sidde som en kælling i en krog”.²⁵⁵ Dette udviklede sig til en tilsvining mellem de to, hvor blandt andet Bergtora antydede, at Halgerd havde været skyld i sine to forrige ægtemænds død. Halgerd blev rasende og forlangte, at Gunnar skulle hævne fornærmelsen: ”»Det er mig ikke nogen nytte,« sagde Halgerd, »at være gift med den tapreste

²⁵⁰ Ibid., 22-23.

²⁵¹ Ibid., 40-41.

²⁵² Ibid., 45.

²⁵³ Ibid., 46.

²⁵⁴ Ibid., 47.

²⁵⁵ Ibid., 63.

mand på Island, hvis du ikke hævner det her«.”²⁵⁶ Det lykkedes dog ikke Halgerd at provokere Gunnar til at tage hævn.

Gunnar og Halgerd forlod derefter gården, men konflikten endte ikke der. Noget tid senere beordrede Halgerd en af sine og Gunnars trælle til at opsøge og dræbe en af Njals trælle. Trællen adlød modvilligt hendes ordre, efter hun havde fornærmet hans mandighed. Alt dette fandt sted, mens Gunnar og Njal begge deltog i tinget. Halgerd sendte derfor bud til tinget for at informere Gunnar om drabet. Gunnar opsøgte da Njal for at udarbejde et forlig, hvor Gunnar gav Njal *sjálfðæmi*. Njal fremlagde derfor en pris, han mente var en rimelig sum for trællen. Gunnar betalte uden indvindinger,²⁵⁷ hvormed de troede, at konflikten var overstået.

Halgerd var stolt over sin gerning og pralede ofte om drabet, hvilket kom Bergtora fra øre. Hun blev vred og beordrede sin nye huskarl til at tage til Gunnars gård og dræbe trællen, der havde udført det første mord. Da Njal hørte om gengældelsen, opsøgte han Gunnar, som han gav *sjálfðæmi*, og betalte den aftalte sum.²⁵⁸ Konflikten fortsatte frem og tilbage, hvor de to koner på skift sendte folk afsted for at dræbe hos den anden, og i takt med dette steg priserne på drabene. Først blev Bergtora og Njals nye huskarl dræbt, efterfulgt af Halgerds slægtning. Striden eskalerede yderligere, da Njals sønners fosterfar, Tord Frigivensson, blev dræbt, der var højt elsket af Njals familie.²⁵⁹ Alligevel var Njal villig til at indgå et forlig med Gunnar for at bevare deres venskab, men Bergtora ville ikke tilgive drabet.²⁶⁰ Njals sønner var ligeledes rasende over drabet, men fulgte deres fars råd om ikke at tage hævn og lade konflikten dø ud.

Halgerd fortsatte konflikten ved at bede en gruppe tiggerkoner om at sprede rygter om Njals slægt og Gunnars slægtning, skjalden Sigmund, om at lave et hånligt kvad for at ydmyge Njal og dennes sønner i håb om, at dette ville føre til åben kamp mellem de to slægter. Gunnar forsøgte at forhindre rygterne og kvadet, men Bergtora fik alligevel nys om sladren.²⁶¹ Bergtora forsøgte derfor at opildne sine sønner til at tage hævn, hvilket lykkedes til sidst. Njalsønnerne listede derefter afsted om natten for at tage hævn.²⁶² De tog da hævn på Sigmund og de andre, der havde været involveret i

²⁵⁶ Ibid.

²⁵⁷ Ibid., 64-65

²⁵⁸ Ibid., 66-69

²⁵⁹ Ibid., 72.

²⁶⁰ Ibid., 76-78.

²⁶¹ Ibid., 78-80.

²⁶² Ibid., 81.

drabet af deres fosterfar. Drabet kom Halgerd for øre, men hun var skuffet over, at de ikke havde bragt hende Sigmunds hoved, da dette kunne have ansporet Gunnar til at tage hævn. Gunnar ignorerede dog drabet.²⁶³

Tre tingsamlinger senere opsøgte Gunnar Njal dog ikke efter betaling for Sigmund. I stedet søgte han råd, da han havde sin ære at tænke på og håbede, at Njal ville afgøre sagen mellem dem. Njal udarbejdede et forlig, hvilket blandt andet resulterede i udbetaling af *wergild*. Således sluttede fejden mellem Njals og Gunnars slægt.²⁶⁴

Halgerd er på spil igen

I Njals saga bliver Halgerd beskrevet som værende stærk og af stridbart sind.²⁶⁵ På grund af dette sind anstiftede Halgerd flere konflikter gennem sagaen. En af disse blev påbegyndt, da Gunnar og Halgerds forråd var blevet tømt, eftersom Gunnar havde udvist godhed og generøsitet under en hungersnød i Island og delt ud af dette forråd. Gunnar opsøgte en mand ved navn Otkel i håb om at kunne købe noget af Otkels forråd. Otkel var dog ikke villig til at sælge ud af sit forråd, men solgte i stedet Gunnar en træ.²⁶⁶

Halgerd overtalte trællen til at stjæle fra sin tidligere herre og brænde forrådshuset for at stjæle beviserne. Trællen indvilgede modvilligt, efter hun havde mindet ham om, at han i forvejen var en forbryder og fornærmede hans mandighed. Otkel opdagede dog, at branden var Halgerds værk. Gunnar opsøgte derfor Otkel for at gøre bod, men sidstnævnte var svær at forhandle med, hvorfor Gunnar tilbød at betale dobbelt erstatning og tilbød sit venskab. På baggrund af råd fra vennen, Skamkel, valgte Otkel dog at afslå Gunnars tilbud.²⁶⁷

Derefter søgte Otkel råd hos Gisser Hvide for yderligere rådgivning i sagen mod Gunnar. Gisser var uforstående over, hvorfor Otkel havde afslået Gunnars tilbud, men rådede alligevel Otkel til at stævne Halgerd og Gunnar for henholdsvis tyveri og hæleri. Gunnar samlede støtte for at vinde sagen, hvilket var en smal sag, eftersom han modsat Otkel var vellidt. Det lykkedes Gunnar at få samlet så

²⁶³ Ibid., 82-84.

²⁶⁴ Ibid., 84.

²⁶⁵ Ibid., 23.

²⁶⁶ Ibid., 84.

²⁶⁷ Ibid., 87-90.

mange følgere, at han fik *sjálfðæmi*. Gunnar valgte derfor at betale erstatning for forrådshuset og tilbageleverede den skyldige træ. ²⁶⁸

Konflikten blev genstartet, da Otkel kom til at ride ind i Gunnar og lavede en flænge i hans øre. Hele affæren var et uheld, da Otkel var dårligt seende og havde mistet kontrollen over sin hest. Gunnar troede dog, at handlingen var med overlæg, hvorfor han kaldet handlingen uværdig og henviste til deres sidste sag. Skamkel, Otkels ven, forværrede situationen yderligere med en spydig bemærkning omkring Gunnars mandighed. Udvekslingen endte med, at Gunnar truede Otkel og Skamkel med spyddet næste gang, de mødtes. ²⁶⁹

Efterfølgende spredte Skamkel rygter om, at han havde reddet Gunnar ned og at ”»Man ville, hvis det havde været en mindre fornem mand, have sagt, at han græd«.”. ²⁷⁰ Gunnar fik nys om rygten og opsøgte derefter Otkel. Dette møde udviklede sig til kamp, efter Gunnar havde provokeret Otkel og hans mænd. Kampen endte med, at Otkel og Skamkel blev dræbt. ²⁷¹ Høvdingen Gejr Gode stævne Gunnar og hans bror, Kulskæg, for enhver mand, der var blevet dræbt. Gunnar forsøgte at gøre sagen ugyldig ved at hævde, at Otkel var fredløs på grund af det sår, han forvoldte Gunnars øre. Gunnar forsøgte at foreslå en anden løsning, men Gejr kom ham i forkøbet og spurgte hånende: ”»Vil du udfordre mig til holmgang, som du er så vant til, og ikke bøje dig for loven?«”. ²⁷² Det var dog ikke Gunnars hensigt. I stedet søgte han at stævne Gejr for at have behandlet sagen forkert. Begge sider søgte da rådgivning og blev enige om et forlig, der afsluttede fejden. ²⁷³

Gunnars sidste slag

Den sidste fortælling om Gunnar Hámundsson begyndte, da en karakter ved navn Starkad udfordrede Gunnar til en hestekamp for at, hvem der havde den stærkeste hest. Selvom Gunnar havde mistanke om, at Starkad havde et skjult motiv, accepterede han udfordringen. Det skjulte motiv viste sig hurtigt, da Starkad under duellen forsøgte at vælte Gunnars hest, hvilket førte til håndgemæng mellem folkene

²⁶⁸ Ibid., 91-94.

²⁶⁹ Ibid., 96.

²⁷⁰ Ibid.

²⁷¹ Ibid., 97-99.

²⁷² Ibid., 102.

²⁷³ Ibid., 102-103.

til stede. Gunnar lod sig ikke opildne af Njals søn Skarphedens bemærkninger om at eskalere konflikten til væbnet kamp, men forholdt sig rolig.²⁷⁴

Senere i fortællingen faldt Starkad og hans følge Gunnar i baghold. Det lykkedes dog Gunnar og hans følge at overleve angrebet. De sejrede endda og ydede større skade på deres overfaldsmænd.²⁷⁵ Gunnar søgte derefter råd hos Njal, som så mange gange før. Sagen var dog besværlig, da Gunnar havde dræbt mange under overfaldet, selvom det var i nød. Njal foreslog derfor, at Gunnar gik voldsomt til værks for at løse sagen. Njal bad også Gunnar ride tilbage til slagmarken for at grave de døde op, så han kunne bevise, hvem der havde været den aggressive part.

Senere offentliggjorde Gunnar kendsgerningerne ved en tingssamling, hvor han erklærede, at overfaldsmændene var retsløse, da der var tale om baghold, hvorfor Gunnar havde handlet retfærdigt og i selvforsvar. Gunnar og Starkad samlede derefter støtte og forberedte vidner til at genoptage sagen ved næste ting. Njal rådede Gunnar til at fremføre sin sag mod Starkad og dennes følge, der faldt under kampen, men også vedlægge to sager, Njal tidligere havde givet Gunnar, der omhandlede Starkad og Torgejr, Starkads søn.²⁷⁶

Gunnar og Njal forhandlede derefter med Gunnars slægtning Mård Valdgårdsson, der førte sagen for Starkad ved tinget, hvilket resulterede i et forlig, hvor Gunnar skulle betale et beløb til Starkad og Torgejr, da de havde mistet flest under kampen.²⁷⁷ Torgejr var dog langt fra tilfreds med forliget, hvorfor han opsøgte Mård og krævede, at han skulle udtænke en plan for at vinde æren tilbage. Mård foreslog, at Torgejr allierede sig med en mand ved navn Torgejr Otkelsson.²⁷⁸ Dertil foreslog han, at de to navnefæller skulle skabe en fysisk konflikt mod Gunnar og Kulskæg. I denne konflikt skulle Gunnar dræbe Otkelsson, hvorefter der ville blive indgået et forlig, som Starkadsson blot skulle vente på, at Gunnar brød, hvilket ville sikre Gunnars død.²⁷⁹

Njal regnede dog hurtigt ud, at noget var i gære, da han hørte, at de to navnefæller havde indgået en alliance. Han forsøgte derfor at mægle fred mellem dem og Gunnar, hvilket de gik med til ved håndslag. Alligevel bragte Njal sagen op ved Altinget, hvor han vandt sagen på trods af Mårds forsøg på at ugyldiggøre den. Efter sejren ved tinget modtog Gunnar betaling fra de to navnefæller og andre,

²⁷⁴ Ibid., 106-107.

²⁷⁵ Ibid., 111-113.

²⁷⁶ Ibid., 114-117.

²⁷⁷ Ibid., 117.

²⁷⁸ Søn af Otkel fra "Halgerd er på spil igen".

²⁷⁹ Lassen, *Njals saga*, s. 118.

der var involverede i sammensværgelsen. Skarkadsson og Otkelsson, der følte sig snydt over udfaldet, faldt senere Gunnar i baghold, hvilket endte i Otkelssons død ved Gunnars hånd.²⁸⁰ Således var Gunnars endeligt begyndt.

Drabet på Otkelsson blev taget for en ret og efter forhandling, blev Gunnar og Kulskæg idømt mild lovløshed, hvormed de skulle forlade Island i 3 år. På vej fra Island blev Gunnar dog så betaget af Islands skønhed, hvorfor han besluttede ikke at tage i eksil og blive. Kort efter angreb Starkad, Torgejr og deres allierede, Gisser Hvide og Gejr Gode, Gunnars gård. Efter en lang og brav kamp døde Gunnar.²⁸¹ Njal tog Gunnars død meget nær og besluttede sig for at hævne ham og samtidig give et skår i æren hos Gunnars attentatmænd gennem gengældelses drab. Hævnen mod Starkad og Torgejr blev udført af Gunnars søn Høgne og Njals søn Skarpheden. Efter gerningen var udført, håndterede Njal søgsmålene om Starkad og Torgejrs død, hvor han sikrede et forlig.²⁸² Således endte fortællingen om Gunnar Hámundsson.

Temperament og selvbeherskelse

Temperament og selvbeherskelse er et gennemgående tema i Njals saga. Dette ses allerede i første del af sagaen med skilsmissen mellem Rud og Un. Da Høskuld og Rud opdagede, at de to drenge hånede Ruds retssag og pligt som ægtemand, farede Høskuld mod drengen, der agerede Mård og slog ham. Rud belønnede og belærte derimod drengen, der agerede ham selv, hvortil drengen svarede: ”fra nu af vil jeg altid rose dit storsind.”.²⁸³ Denne handling skulle efter sigende have givet Rud et godt ry,²⁸⁴ hvilket fortæller læseren, at storhed og selvbeherskelse belønner sig, i modsætning til temperament. Denne sektion af fortælling kan forstås som forfatteren, som skrev efter fristatens fald, der ønsker at belære læseren om den rette opførsel. Men temperament og selvbeherskelse fremgår også i de efterfølgende begivenheder, hvorfor den korte fortælling om selvbeherskelse og storhed, fremfor vold, kan være et udtryk for sagatidens opfattelse. Dertil understregede Byock som tidligere anført, at konflikter mange gange opstod på grund af temperament, hvorfor det islandske samfund, der gennem loven forsøgte at forhindre konflikt, ville anse Ruds behandling af drengen som noget positivt, da han undgik en konflikt ved at slå koldt vand i blodet.

²⁸⁰ Ibid., 121-124.

²⁸¹ Ibid., 127-133.

²⁸² Ibid., 135-138.

²⁸³ Ibid., 23.

²⁸⁴ Ibid.

Med sin gave og ord lærte Rud også drengen ikke at håne men respektere andre, hvilket fremstår som en vigtig lektion for sagatidens islændinge, da den sociale balance, som Meulengracht Sørensen påpeger, var essentiel i samfundet.²⁸⁵ Denne balance kunne trues, hvis borgerne ikke behandlede hinanden med respekt og fornærmede hinanden, hvilket kunne ende i konflikt. Alle skulle lære at omgås hinanden med moderation, som Byock påpeger, og respekt for fællesskabet og landets stabilitets skyld.²⁸⁶

Temaet ses yderligere i konflikten mellem Njal og Gunnars koner, hvor Njal og Gunnar var i stand til at beherske sig efter de forskellige drab, hvor de fulgte loven og forhandlede sig til en løsning. Forhandlingerne havde dog ikke en effekt, da begges koner var blandt andet styret af temperament. Selv Njals sønner hævdede, da Bergtora forsøgte at opildne dem, at de ikke havde ”kvindesind og bliver ikke vrede over hvad som helst.”.²⁸⁷ Alligevel påpeger forfatteren, at sveden spredte sig på den ældste søns pande og han fik røde kinder,²⁸⁸ hvilket vidner om vrede. Denne vrede og manglende selvkontrol resulterede i, at sønnerne sneg sig ud af gården for at tage hævn, på trods af Njals formaninger. Hændelsen fandt sted om natten, hvilket som tidligere anført signalerer en skjult handling, hvilket understreges af, at Njalsønnerne løj for deres far om deres gerning.²⁸⁹

Njalsønnernes hævnaktion var et resultat af, at Bergtora fik vished om, Halgerds intentioner om at sprede rygter om Njals slægt. Dette fik bægret til at løbe over, da Njalsønnerne herefter begik konfliktens sidste drab. Rygtet kan ud fra Meulengracht Sørensens udtalelser om ordets magt tolkes som et angreb på Njalslægtens ære og anseelse i samfundet, hvorfor det var nødvendigt at hævne rygtespredningen. Også Gunnar bliver i sagaen offer for et rygte, da Otkels ven Skamkel spredte rygter om Gunnars mandighed. Det verbale nið var, som Meulengracht Sørensen fremhæver, en beskyldning for fejhed og en krænkelse af dennes ære. Niddet var en handling, der krævede hævn. Af den grund var Gunnar nødt til at hævne rygte ved at dræbe Otkel og Skamkel for at restaurere sin ære og derved modbevise rygterne. At rygterne eller niddet var en forfærdelig handling, fremvises ved, at fårehyrden, der fortalte Gunnar om rygterne, selv blev så oprørt over dem, at han sluttede sig til Gunnars side.²⁹⁰

²⁸⁵ Meulengracht Sørensen, *Fortælling og ære*, s. 145.

²⁸⁶ Ibid., s. 230.

²⁸⁷ Lassen, *Njals saga.*, 80-81.

²⁸⁸ Ibid.

²⁸⁹ Ibid.

²⁹⁰ Ibid., 97.

Særligt Halgerd fremstilles som en uromager, der forsøgte at eskalere konflikten yderligere, så konflikten ville ende i væbnet kamp. Eftersom Njal og Gunnar besad selvbeherskelse, kom konflikten dog aldrig så langt. Som Byock påpeger, var udbetaling af *wergild* eller *sjálfðæmi* normal praksis i Island,²⁹¹ hvilket fortællingen illustrerer. Denne praksis fortæller ydermere om islændingenes ønske om at løse konflikter gennem ord fremfor vold. Miller og Meulengracht Sørensen fremlægger samme pointe og forklarer, at særligt *sjálfðæmi* var den ideelle ordning for krænkelse, da den signalerede anerkendelse af modpartens ære og hans status.²⁹² Denne løsning var dermed ideel for de to venner, der respekterede hinanden, hvormed løsningen præsenteres som den mest optimale. Dertil fortæller begivenhederne, at dårligt temperament og manglende selvkontrol resulterede i konflikt, eskalering og store tab på begge sider, eftersom både Halgerd og Bergtora mistede betydningsfulde personer.

I fejden mellem Gunnar og Starkad forholdt Gunnar sig også behersket. Eksempelvis forsøgte Njals søn at opildne Gunnar til at tage hævn, da Starkad forsøgte at snyde under hestekampen, med ordene: ”»Det her skubberi keder mig. Det er meget mere mandigt, at mænd slår hinanden ihjel med våben.«”.²⁹³ Gunnar ignorerede dog kommentaren. Senere i fortællingen handlede han i selvforsvar frem for at være den aggressive part og han søgte at løse konflikterne gennem lovens veje og diplomati med Njal, som sin rådgiver.

Et spørgsmål om ære

I fortællingen om Rud og Uns skilsmisse blev Mård Gige vanæret efter at have afslået Ruds udfordring om holmgang. Det virker bemærkelsesværdigt, at forfatteren, antageligt en kirkens mand, ville fordømme Mårds afslag på en voldelig udfordring, der utvivlsomt ville have forårsaget hans død. Denne del af fortællingen må dermed regnes for et levn fra sagatiden, hvor en mand var nødsaget til at acceptere en udfordring om holmgang. Dette taler for, at holmgang var en acceptabel praksis i forhold til konfliktløsning, men kun hvis denne var retfærdig. Rud blev hånet for at have udfordret den ældre Mård, da han selv var yngre og stærk. Han fremstilles dermed i et negativt lys, da han ikke kunne forsvare sig selv med talegaver eller lovkyndighed. Ifølge Meulengracht Sørensen var retsprocessen en del af den sociale vurdering, da det var en demonstration af dygtighed, lovkyndighed, anseelse og magt. Gennem en demonstration af disse faktorer ville den bedste mand vise sig, som den

²⁹¹ Byock, ”Dispute Resolution”, 89 og Byock, ”Feuding”, 239.

²⁹² Meulengracht Sørensen, *Fortælling og ære*, s. 183 og Miller, *Bloodtaking and Peacemaking*, s. 287-288.

²⁹³ Lassen, *Njals saga*, s. 106.

mægtigste og dygtigste, og derved skal han have sin ret.²⁹⁴ En retssag var dermed at foretrække, da den vindende part kunne vise sig som den dygtigste og mest vellidte.

Udfordringen blev dertil ikke anset for retfærdig men derimod som en desperat handling, hvilket Høskuld understregede, da Gunnar udfordrede Rud, med sætningen: ”du [Rud] kan lige så lidt måle dig med Gunnar, som Mård kunne måle sig med dig.”²⁹⁵ Gunnar blev dog modsat Rud rost for sin udfordring, hvor han vandt stor ære ved at vinde retssagen over Rud.²⁹⁶ Dette kan forstås således, at Gunnar hævnede sin slægtning, Mårds, ærestab gennem gengældelse, hvor han lærte Rud en lektie ved at give ham samme betingelser. Gunnar vandt dermed ære på samme måde, som Rud havde frataget Mårds ære. Meulengracht Sørensen forklarer, at hvis hævnen ikke blev gennemført, mistede den krænkede sin prestige, hvormed den sociale balance blev ændret, da parterne byttede anseelse.²⁹⁷ Gunnars holmgangsudfordring fordømmes ikke på samme måde som Ruds, da han restaurerede samfundets balance og levede op til slægtens ansvar.

Ære er også et vigtigt aspekt af konflikten mellem Halgerd og Bergtora, der kan anses som skjulte aktører ud fra forskernes pointer. Halgerd påbegyndte konflikten, da hun mente, at hendes ære blev krænket, da Bergtora beordrede hende til at flytte sig. Dette understreges af, at Halgerd flere gange i løbet af fortællingen forsøgte at opildne sin mand til at tage hævn, blandt andet gennem brugen *frýja*. Dette var ifølge Meulengracht Sørensen en fornærmende tale, som kvinderne brugte for at få deres mænd eller sønner til at tage hævn, eller i dette tilfælde også trælle, hvor kvinderne beskyldte mændene for fejhed, kvindelighed eller manglende evne til at tage den forpligtede hævn. Som tidligere anført var kvinden ærens vogter, men fortællingen fremviser, hvordan konflikten eskalerede yderligere, da Halgerd og Bergtora anvendte *frýja*, hvorfor dette anses for en dårlig måde at løse konflikten på og genvinde ære. Dette understreges gennem det faktum, at Gunnar længe led under en forringet ære, hvorfor han til sidst opsøgte Njal og lukkede sagen. Da kvinder ikke måtte være til stede ved forhandlinger ved tinget, kan *frýja* dog ses som deres eneste måde at forsvare deres ære, som de følte ikke var blevet forsvaret på en tilfredsstillende måde med Njal og Gunnars forlig.

Et andet aspekt af fortællingen om Halgerd og Bergtoras fejde i forhold til ære ses, da Njalsønnerne forsøgte at tage hævn på Sigmund, hvor de beordrede ham om at tage sine våben og

²⁹⁴ Meulengracht Sørensen, *Fortælling og ære*, s. 198.

²⁹⁵ Lassen, *Njals saga*, s. 46.

²⁹⁶ Ibid., 48.

²⁹⁷ Meulengracht Sørensen, *Fortælling og ære*, s. 197.

forsvare sig.²⁹⁸ De ønskede ikke at dræbe en forsvarsløs mand. Lignende ses, da Tord Frigivensson blev sendt afsted for at hævne drabet på huskarlen. Da Tord mødte Brynjolf, Halgerds slægtning, der havde dræbt huskarlen, beordrede Tord ham til at: ”»Forsvar dig, Brynjolf, for jeg vil ikke udføre niddingsdåd mod dig«.”.²⁹⁹ Niddet var en af de værste fornærmelser, en mand kunne blive udsat for. Som tidligere anført var det verbale nið en beskyldning om fejhed og en krænkelse af dennes ære. Dog var der ikke tale om en verbal injurie fra Tords side, men i stedet en fej handling. Denne fej handling ville dog krænke både hans egen og ofrets ære og medføre en hævn fra Brynjolfs slægt. Samtidig ville handlingen fremstille Tord som fej og æreløs, hvilket også er gældende i Njalsønnernes hævnaktion, hvorfor de krævede, at skjalden Sigmund forsvarede sig selv. Disse eksempler vidner om, at islændingene havde en grænse for, hvilken slags vold og drab der kunne accepteres. Hævn og vold mod forsvarsløse kunne altså ikke accepteres.

Ahola og Perrin pointerer, at mange konflikter opstod eller udviklede sig til fejder på grund af krænkelse af ære.³⁰⁰ Samme ses særligt i fejden mellem Gunnar og Starkad. Ud fra Meulengracht Sørensens optik kan Starkads udfordring til Gunnar om hestekamp ses som en del af det islandske æresbegreb. Udfordringen var en nødvendig del af det islandske samfund, ligesom freden, da en mand ved at udvise sin dygtighed kunne vinde anseelse. Leg og idrætsskampe, såsom hestekamp, var en måde, hvorpå mænd kunne vinde ære og anseelse uden, at det ledte til vold.³⁰¹ Starkad snød dog ved at forsøge at vælte Gunnars hest, hvorfor den fredelige kamp om ære udviklede sig til en fejde. Forfatteren påpegede, at Starkad og Torgejr misundte Gunnars ære,³⁰² hvorfor de mange baghold og hestekampen kan anses som et forsøg på at forringe Gunnars ære og derved forøge deres egen. Misundelse lader dermed også til at være en vigtig faktor i forhold til konflikterne i sagatiden.

Et fejlbarligt system

I Njals saga fremstår Njal som, hvad Byock kalder, et eksempel på *góðviljamenn*, der var lovkyndige fribønder, som agerede mæglere i retssager eller gav allierede juridisk rådgivning.³⁰³ Njal kan dermed forstås som en konfliktløser. Dette ses allerede første Njal og Gunnar stifter bekendtskab, hvor Njal

²⁹⁸ Ibid., 82.

²⁹⁹ Ibid., 72.

³⁰⁰ Perrin, “Of Grey Geese and Burning Lawyers”, s. 140 og Ahola, “Outlawry in the Icelandic Family Sagas”, s. 27.

³⁰¹ Meulengracht Sørensen, *Fortælling og ære*, s. 198.

³⁰² Ibid., 117.

³⁰³ Byock, ”Dispute Resolution”, 96.

valgte at hjælpe Gunnar samt føre hans sag for ham. Fortællingen påviser dog, hvordan lovssystemet kunne manipuleres, da Njal udtænker en plan, der kan løse den tilsyneladende afsluttede konflikt, hvor Rud snydes til at genoptage sagen. Dermed kunne sagen, der officielt var afsluttet gennem holmgang, genoptages ved at omgå og bøjes lovens regler til Gunnars fordel.

Mest af alt kan det manipulerbare system ses i fortællingen om Gunnars endeligt, hvor loven gentagende gange omgås, fordi Njal og Mård er særlig lovkyndige. Eksempelvis valgte Njal at bringe Torgejr Starkadsson og Torgejr Otkelssons sammensværgelse mod Gunnar for tinget, selvom de alle havde givet hånd på at begrave stridsøksen. Et andet eksempel ses i samme fortælling, hvor Mård involverede Otkelsson i Starkadsson fejde med Gunnar, selvom Otkels strid med Gunnar blev afsluttet i ”Halgerd er på spil igen”. Yderligere gav Njal Gunnar to andre sager, der involverede Starkad og Torgejr, som Gunnar kunne bruge til sin fordel i sin egen sag mod selv samme mænd. Njal og Mård omgås dermed flere gange loven i fortællingen og i resten sagaen.

Samme svaghed i systemet ses i holmgangudfordringen mellem Rud og Mård, hvor Mård, der var lovkyndig og kunne have vundet sagen, pludselig fandt sig som den tabende part, da Rud kunne udfordre til holmgang i stedet. Dette påviser, at den islandske lov, hvor detaljeret den end var, let kunne omgås, da holmgang var et accepteret alternativ. Meulengracht Sørensen og Byock påpeger dog, at islændinge foretrak retsprocessen, der trådte i stedet for hævn og vold. Retsprocessen skulle dermed erstatte den voldelige løsning.³⁰⁴ Ved at udfordre til holmgang ugyldiggøres den retslige proces, der skulle forhindre vold. Hvis man var en stærk og dygtig kriger, kunne man dermed let vinde en sag, selvom man ikke havde loven på sin side. Som fortællingen fremviser, mistede Mård sin ære ved at afslå, hvilket som tidligere anført særligt alvorligt for islændingene. Rud var ikke den eneste, der havde hang for holmgang. Flere gange i Njals saga valgte Gunnar at løse konflikter gennem holmgang eller udfordringer, selv når han ikke var involveret i retssagen.³⁰⁵ Gunnar var ualmindeligt stærk og en dygtig kriger,³⁰⁶ hvorfor han kunne vinde sag efter sag ved blot at kræve holmgang, da ingen kunne måle sig med hans styrke. I en tidligere sag mellem Gunnar og Otkel hånedes høvdingen Gejr Gode Gunnar for hans præference: ”»Vil du udfordre mig til holmgang, som du er så vant til, og ikke bøje dig for loven?«”.³⁰⁷ Kommentaren viser det negativt syn på holmgang som samtiden eller forfatteren havde på holmgang, da den belyser problemet. Fortællingerne viser

³⁰⁴ Meulengracht Sørensen, *Fortælling og ære*, s. 198 og Byock, ”The Icelandic Althing”, s. 13.

³⁰⁵ Ibid., 107.

³⁰⁶ Ibid., 38.

³⁰⁷ Ibid., 102.

svagheden i lovsystemet, da den let kan omgås, eftersom enhver mand vil søge at acceptere sådan en udfordring for ikke at miste ære. Det juridiske system kunne dermed let omvæltet med vold som løsningen.

Sagaen præsenterer dog også eksempler på, hvor det islandske retssystem er effektivt, hvormed et nuanceret billede dannes heraf. Et eksempel herpå ses, da konflikten mellem Halgerd og Bergtora endelig løses af Gunnar og Njal gennem et forlig, hvor en af gerningsmændene blev dømt fredløs og Njal tilkendte sig selv en bøde, eller *wergild*, for sine sønner drab på blandt andet Sigmund. Afslutningsvis kundgjorde Gunnar forliget ved tinget og fremsagde de ondsksfulde ord, der førte til Njalsønnernes hævnaktion.³⁰⁸

At konflikten blev løst, er muligvis takket være vennernes gensidige respekt og ønske om fred og balance i samfundet, hvorimod konflikten mellem Un og Rud blev genoptaget, da Un manglede penge. Ifølge Byock var grådighed også en af de hyppigste motiver bag konflikterne i det islandske samfund. Retssystemet fejlede dermed i sagen mellem Un og Rud, da grådighed ledte Un til at genoptage konflikten. Retssystemet fremstilles af den grund som uperfekt, da menneskene i samfund var uperfekte og systemets løsninger ikke altid tilfredsstillede alle parter.

Byock påpeger, at et problem ved det islandske samfund var, at retssystemet kun kunne dømme, men ikke håndhæve domsafsigelserne.³⁰⁹ Det betød, at de involverede parter selv måtte sørge for, at dommen blev håndhævet. Dette ses eksempelvis, da Gunnar blev idømt mild lovløshed, men valgte at blive i Island, fordi han blev betaget af landets natur. Dermed håndhævede han ikke domsafsigelsen. Samtidig viser fejderne i Njals saga, at hvis én af de involverede parter ikke var tilfreds med et forlig eller en domsafsigelse, kunne fejden eller konflikten let genoptages. At fejden kom for tinget, var dermed ikke en garanteret afslutning. At forfatteren fremviser disse svagheder i systemet, der fremstår uperfekt, taler dermed for en legitimering af det nye system, der var blevet indført på Island, da forfatteren nedskrev sagaen. Dette nye system, den norske kongemagt og overherre, kunne håndhæve reglerne og domsafsigelserne, hvilket ikke tidligere havde været muligt. Dette antyder, at kritikken af systemet bunder i forfatterens egen opfattelse deraf fremfor sagatidens opfattelse af systemet.

Et gengående mønster er, at konflikten opstår, parterne forsøger at forhandle indbyrdes og hvis dette ikke lykkedes, samles støtte og de mødes ved tinget og indgår forlig, oftest taler andre for de involverede parter. Selvom forliget ikke altid endte fejden, fortæller dette mønster, at der var en konfliktløsningsproces, som islændingene naturligt greb til, hvilket signalerer, at man foretrak

³⁰⁸ Ibid., 84.

³⁰⁹ Byock, "Feuding", 234-235.

diplomati, da det bibeholdt freden og samfundets balance. Eksempelvis opsøgte Gunnar Otkel for at gøre bod, da han erfarede, at Halgerd havde sørget for at brænde Otkels forrådshus ned og stjålet derfra. Gunnar tilbød dobbelt erstatning samt til venskab. Flere karakterer bifaldt denne gestus og udtrykte manglende forståelse overfor,³¹⁰ at Otkel afslog Gunnars tilbud, hvilket antyder, at Gunnar valgte den rigtige løsning i samfundets øjne, sandsynligvis fordi løsningen ville ende konflikten og restaurere freden. Selv da Gunnar fik *sjálfðæmi* under den efterfølgende retssag, valgte han at betale erstatning til Otkel for at ende sagen på ordentlig vis. Konflikten blev dog ikke løst, fordi Otkels ven Skamkel var en uromager, der løj og spredte rygter, hvilket eskalerede konflikten.

³¹⁰ Lassen, *Njals saga*, s. 91.

Sammenligning

Både Njals og Egils saga præsenterer fantastiske fortællinger med utrolige karakterer. I det følgende vil de to sagaer blive sammenlignet, hvor de overordnede pointer fra hver analyse vil blive inddraget for at besvare dette speciales problemformulering og give en større forståelse af synet på vold og konfliktløsning i fristatstidens Island.

Samfundets balance, konfliktløsning og diplomati

Sagaerne om Egil og Njal følger oftest samme mønster, hvor en konflikt opstår, parterne forsøger at forhandle indbyrdes og hvis dette ikke lykkedes, samles støtte, hvorefter de mødes ved tinget og indgår forlig, oftest taler andre for de involverede parter. Forligene endte ikke altid fejderne, men mønsteret vidner alligevel om, at der var en konfliktløsningsproces, som islændingene naturligt greb til. Dette vidner igen om, at de foretrak diplomati fremfor vold, da det bibeholdt freden og samfundets balance. Njal og Gunnars udbetaling af *sjálfðæmi* kan ses som et eksempel på dette, da de to venner naturligt forsøgte at løse konflikten indbyrdes med, hvad Miller og Meulengracht Sørensen kalder den ideelle ordning for krænkelse, da den signalerede anerkendelse af modpartens ære og status, fremfor at løse konflikten med vold eller en retssag. Njal og Gunnar udviste dermed en præference for anvendelsen af en diplomatisk løsning.

Som Byock pointerer, var det islandske samfund dermed indrettet til at finde løsninger på konflikter og fejder, fremfor at ty til vold som løsning, da man i det lille samfund var underlagt et "gruppepres" om at bevare freden for fællesskabets skyld. Island var et tilflugtssted fra Harald Hårfagers tyranniske regime, hvorfor lovenes hovedfokus var konfliktløsning. Af den grund var moderation og selvbeherskelse fremfor aggression og temperament at foretrække,³¹¹ hvilket blev tolket ud fra både Egil og Njals saga, hvor disse var gengående temaer. Dette er mødet mellem Rud og Høskuld og de to drenge i "Et ubrydeligt venskab etableres" et billede på, da Rud vandt et godt ry ved at beherske sit temperament og vise storhed, da han så de to drenge hånende leg.

I sagaerne blev det fremvist, hvordan dårligt temperament kunne resultere i eller eskalere konflikter og fejder. Temperament kunne også skade resten af slægten, som det blev tolket med Egils handlinger ved den norske kongsgård, hvor hans handlinger forringede dronningens anseelse af Egils bror. På den måde truede Egil sin brors liv, da han blev indblandet i konflikten. Dertil kunne selvbeherskelse dulme eller løse disse. Det betød ikke, at selvbeherskelse helt kunne standse

³¹¹ Byock, "Feuding", s. 230.

konflikterne, da ære og andres temperament styrede konflikten i en anden retning. Eksempelvis forsøgte Gunnar og Njal at løse konflikten mellem Bergtora og Halgerd indbyrdes, men på grund af konernes temperament, hang til uromageri eller ærekrænkelse fortsatte konflikten.

De fleste islændinge søgte dermed at bibeholde freden og samfundets stabilitet, men der var individer, uromagere eller rådne æbler, der søgte at forstyrre samfundets balance. Eksempler på dette ses i begge sagaer, hvor særligt Egil i mange tilfælde opførte sig som en antagonist, da han påbegyndte konflikter gang på gang. Et eksempel på dette ses, da Egil skar skægget af sin vært, Årmod Skæg, og fjernede dennes ene øje, morgenen efter en vild fest på Årmods gård, der resulterede i, at Egil blev så beruset, at han brækkede sig udover Årmod. Årmod havde ellers været en fortræffelig vært,³¹² men Egils handling, der signalerede, at han anså Årmod kvindagtig, hvorfor han skar skægget af, resulterede i, at Årmod senere forsøgte at tage hævn.³¹³ Senere i Egils alderdom viste han sig stadig som en uromager, da han planlagde at tage til Altinget med alt sølvet, han havde tjent i den engelske konge Ædelstans (r. 925-939) tjeneste, og strø det ud på jorden, så der ville opstå kaos ved forsamlingen, da alle vil komme op og slås om sølvet.³¹⁴ Lignende hang til konflikter ses i Njals saga med Skamkel, der løj for Otkel³¹⁵ for at skabe en konflikt mellem Otkel og Gunnar. Stenar blev også tolket som en uromager, da han ignorerede Torstens klager og fortsatte med at lade sit kvæg græsse på Torsten jord. Disse uromagere skaber gode underholdende fortællinger. Med sagaernes mulige formål om underholdning in mente, har virkelighedens islændinge sandsynligvis ikke været helt så slemme. Karaktererne kan også siges at vise læserne, hvordan de ikke skulle opføre sig, hvis de søgte at undgå konflikter. Uromagerne fremstilles latterlige og grimme, hvor humoren kan lære læserne ikke at efterligne karakterernes opførsel og handlinger.

Udfordringen var en essentiel del af det islandske samfund, på samme måde som freden. Det var gennem den, at individet ”prøves, vurderes, og sættes på plads.”³¹⁶ Konflikter og fejder var derfor forventede og til en vis grad opmuntret, da dette var en vigtig del af den offentlige vurdering af individerne for at etablere deres plads i samfundet og anseelse i dette. Lovssystemet, der blev taget i brug under udfordringer og konflikter, var en måde, hvorpå en person kunne vinde ære og anseelse. Gennem Njals saga bliver Njals visdom og lovkyndighed en måde, hvorpå han kunne vinde stor ære.

³¹² Lassen, *Egils saga*, s. 160-163.

³¹³ Ibid., 170.

³¹⁴ Ibid., 210-211.

³¹⁵ Lassen, *Njals saga*, s. 92.

³¹⁶ Meulengracht Sørensen, *Fortælling og ære*, s. 193-194.

Af den grund var Njal flere gange villig til at hjælpe folk, han ikke kendte, såsom Gunnar, med loven,³¹⁷ da hans anseelse blev forbedret, når han agerede rådgiver, talte en andens sag og særligt, når han vandt disse sager. Da Njal ikke besad stor styrke, var lovssystemet en måde, hvorpå han kunne vise sin dygtighed, selvom det islandske samfund ophøjede fysisk styrke som et ideal.

Problemet med udfordringer og fejderne opstod, når de bliver for omfattende. En konflikt påbegyndt på grund af en mindre uenighed, eksempelvis et boldspil, hestekamp eller en anden leg, ville typisk hurtigt blive overstået, hvortil individerne involveret i konflikten ville blive vurderet derudfra og status quo ville snart efter genfindes, som Meulengracht Sørensen påpeger. Dette kan ses som positive prøvelser af det islandske konfliktløsningssystem, da det vedligeholdes til at håndtere disse konflikter. Balancen blev forrykket, men kun kortvarigt. Problemet opstår dog ved de længere og omfattende fejder, der involverede flere og større familier, da disse ikke kan afsluttes lige let, eftersom de involverede parter ville være mindre accepterende overfor tab af ære på et så højt plan. De fleste af fejderne i sagaerne kan ses som eksempler på de omfattende fejder, der stod på for længe og ikke kunne løses effektivt gennem loven. De kunne dermed vise læseren, hvor galt det kunne gå, eksempelvis illustreret i nabostriden mellem Stenar og Torsten, der kostede to umyndige drenge livet.

Sagaerne er dermed et bevis på, at det islandske samfund i fristatstiden var nuanceret og komplekst.

Vold som alternativ til loven

Holmgang bliver påtalt i begge sagaer i varierende grad, men i begge tilfælde i et overordnet negativt lys. For at understrege det negative aspekt af holmgang brydes den gennemgående tendens i Egils saga. Hvor Egil oftest blev fremstillet som en uomager og i et negativt lys, påtog Egil sig rollen som beskytter og helt i fortællingen om Fredgejr og Ljot. Han blev ukarakteristisk rar og empatisk, hvilket illustreres, da han inden holmgangen mellem Fredgejr og Ljot spurgte Fredgejrs søster om, hvorfor hun græd.³¹⁸ Denne nye side understregede duellens uretfærdighed og det negative syn på livet som holmgangsmand. Denne livsstil forstyrrede samfundets balance og stabilitet, da Ljot ikke viste moderation for samfundets bedste ved at udfordre bonde efter bonde. I den islandske fristatstid var det forventet, at individet var tilfreds med sit lod i livet. Som holmgangsmand fremviste Ljot alt andet end tilfredshed med sin status.

³¹⁷ Lassen, *Njals saga*, s. 39.

³¹⁸ Lassen, *Egils saga*, s. 143.

Disse observationer vidner om, at holmgang kun skulle anvendes i modereret omfang, særligt hvis der ingen anden udvej var. Praksissen skulle ikke misbruges. Holmgang præsenteres som en nem løsning til retssagen, hvor man ikke behøvede at have kendskab til loven. I fortællingen om Rud og Un i Njals saga blev denne manglende viden indenfor loven dog anset som negativ, da to drenge hånedes Ruds desperate og uintelligente handling. Selvom loven ikke var perfekt, anså islændingene loven som den foretrukne løsning. Ligesom Ljot var Rud langt stærkere end sin modstander, Mård, hvilket var en endnu medvirkende faktor i, at Rud blev hånet. Rud stod dog i en håbløs situation, da Mård var en af de mest lovkyndige mænd i Island, hvorfor Rud var sikker på at tabe, hvis sagen gik af lovens veje.

Det negative syn på holmgang, som blev præsenteret i Njals saga, blev i analysen af denne tolket som forfatterens kristne opfattelse af den voldelige tradition. Sammenlignet med Egils saga, hvor samme negative syn fremlægges, kan man dog udelade, at sagatidens og fristatstidens islændinge også genkendte problemet med holmgang, hvorfor det blev påtalt flere gange i Njals og Egils saga.

Holmgang må dermed siges at være anset som en negativ levevej både i sagatiden og nedskrivningstiden, hvor denne praksis var blevet afskaffet. Loven var altid at foretrække, da den som tidligere anført var et bedre alternativ til volden, eftersom loven sikrede samfundets stabilitet.

Åbenhed og skjulte handlinger

Det islandske samfund var baseret på åbenhed og enhver gerning, såsom drab, sår og andre fysiske overgreb,³¹⁹ skulle offentliggøres gennem en lysning. Det var dermed vigtigt at stå ved sine handlinger. Dette ses i begge sagaer, men særligt i Egils saga. I fortællingen om den norske kongsgård eskalerede konflikten, da Egil dræbte Bård i nattens mulm og mørke og stak af fra ansvaret. Senere dræbte han den norske konges mænd. Denne handling flygtede han også fra. Derved blev drabene til mord, da de foregik om natten og Egil flygtede fra gerningsstederne, hvilket var en uærlig og uacceptabel handling. Straffen for mord var fuld fredløshed eller eksil, hvilket ifølge Ahola og Byock blev anset, som den værste straf i fristatstiden, da man blev ekskluderet fra samfundet.³²⁰ Det sociale samspil var livsnødvendigt i datidens Island. Som fredløs blev ens ære og omdømme skadet, og man

³¹⁹ Meulengracht Sørensen, *Fortælling og ære*, s. 208- 209.

³²⁰ Ahola "Outlawry in the Icelandic Family sagas, s. 11 og Byock, "Feuding", s. 240-241.

stod uden et socialt netværk, der var nødvendigt for at overleve de barske nordiske vintre. Dette understreger det negative syn på skjulte handlinger, særligt mord.

Torsten fulgte i sin fars fodspor under nabostriden med Stenar, da han skjulte ligene af trællene, fremfor at lyse drabene og derved vedkende sig ansvaret. Vold og drab var dermed uundgåelige dele af tilværelsen i Island i fristatstiden. De var accepterede til en vis grad, særligt hvis sagen involverede ære, men kun hvis drabene blev offentliggjort.

Vanære tillod vold

Ære var nøglebegrebet, der dikterede og formåede det islandske samfund samt beboerne interaktioner og væremåder. Dette vidner sagaerne om, da ære er et gennemgående tema, hvor karakterens handlinger oftest blev styret af deres behov for at restaurere tabt ære eller opnå mere ære og anseelse. Eksempelvis hævnedes den unge Egil sin ære øjeblikkeligt, da Grim havde krænket hans ære, hvilket blev bifaldt af Egils mor. I den forbindelse kan Egils ven, Tord, tolkes som samfundet eller en læremester, der straks fortalte Egil, hvordan han burde gribe sagen an. Egils drab fik ikke senere konsekvenser for Egil, hvilket blev tolket som samfundets accept af handlingen. Da Egil senere i sagaen bragte skam over den norske kongefamilie ved at opføre sig respektløst og insinuerede, at de ikke var i stand til at beværte deres gæster på en tilfredsstillende vis, kunne Bård og dronningens plan om at hævne denne vanærelse tolkes som værende retfærdig gengældelse, da denne plan ikke blev påtalt eller fik en konsekvens.

Selvom sagatidens islændinge forholdt sig skeptiske og kritiske omkring brugen af holmgang som konfliktløsning, som tidligere anført, vandt Gunnar alligevel ære, da han udfordrede Rud til holmgang. Dette skyldes, at handlingen var en gengældelse for Mårds ærestab, som følge af Ruds brug af samme metode. Njal havde tilbudt Gunnar at føre sagen for ham, men Gunnar takkede nej, hvilket kan tolkes således, at det var Gunnars pligt at restaurere Mårds ære, da Mård var Gunnars slægtning.

Endnu et aspekt af fristatstidens forståelse af ære vedrører vanærelse gennem rygtedannelse. Først da Halgerd forsøgte at sprede rygter om Njals slægt, løb bægret over i konflikten mellem Bergtora og Halgerd, eftersom Njalsønnerne da blev indblandet og hævnedes kränkelsen. Rygtet kan tolkes som et verbalt nið, da Njals slægt blev beskyldt for kvindagtighed, hvilket kan skade offerets ære. Senere i Njals saga blev Gunnar offer for Skamkels rygtedannelse, der ligeledes angreb hans mandighed, hvorfor Gunnar var nødsaget til at hævne denne krænkelse. Vold og hævn i form af mord var derfor en nødvendighed i denne sammenhæng, da det var et spørgsmål om ære.

Alligevel var der grænser for, hvordan hævnen skulle udføres. Dette kan ses i Njals saga, da Njalsønnerne tog hævn for deres dræbte fosterfar, hvor de beordrede gerningsmanden til at gribe til våben og forsvare sig, eftersom det var fejdt at dræbe en forsvarsløs mand. En lignende holdning blev illustreret tidligere i samme konflikt af Njalsønnernes fosterfar, da han skulle hævne drabet på Njals huskarl, hvor han ligeledes beordrede, at gerningsmanden skulle forsvare sig, da han ikke ønskede at udføre niddingsdåd. Denne fejde dåd ville nemlig krænke både offeret og gerningsmandens ære.

Kvinder blev i fristatstiden anset for ærens vogter, ifølge Meulengracht Sørensen, hvor det var deres opgave at opildne mændene til at forsvare eller hævne ærekrænkelse. Af den grund bifaldt Egils mor, Bera, og ikke Egils far, Skallagrim, Egils drab af Grim, da han hævnedes sin ære. Lignende forsøgte den norske dronning at opildne sin mand til at dræbe Skallagrim-sønnerne, der havde vanæret kongefamilien. Rollen som ærens vogter var kvinden eneste lod i fejdeprocessen, da de var forment adgang ved de officielle forhandlinger ved tinget. De var derfor nødt til at handle som usynlige aktører for at have indflydelse på ærens beskyttelse, da deres ære var forbundet med deres mandlige slægtnings, ifølge Meulengracht Sørensen og Hjarðar.³²¹

Ære var et kompliceret aspekt af det islandske samfund, da det flere gange i Njals og Egils saga var baggrunden for, at en konflikt opstod eller eskalerede til en fejde. Hævn og ære fungerede som en ond cirkel, hvilket særligt illustreres i Njals saga. Konflikten mellem Halgerd og Bergtora fortsatte længe, fordi de på skift mente, at de måtte hævne deres ære. Samme ses i "Gunnars sidste slag", hvor Starkad og Torgejr fortsatte fejden, selvom den formelt var blevet løst, da de søgte at vinde og derefter genvinde ære ved at besejre Gunnar. Fra en tidligere konflikt med Gunnars slægt blev Torgejr Otkelsson inddraget, da han mente, at han måtte hævne sin far. En konflikt var dermed aldrig rigtig løst, hvis en af parternes ære var blevet krænket, hvis en af parterne ikke var tilfredse med udfaldet og kunne finde en måde at genoptage konflikten på. Mange af fejderne synes først at blive definitivt lukket, da en eller begge af de involverede parter er afgået ved døden. Eksempelvis var Njal først i stand til at ende fejden mellem Gunnar og Starkad, da de begge var døde.

³²¹ Meulengracht Sørensen, *Fortælling og ære*, s. 214 og Hjarðar, *Vikinger kort fortalt*, s.34-35.

Konklusion

Sagaerne om Njal og Egil præsenterer adskillige eksempler på voldelige hændelser og forsøg på at løse konflikter gennem fristatstidens udførlige retssystem. Størstedelen af de udvalgte konflikter er dog eksempler på, hvad der skete, når det veludviklede konflikthåndteringssystem ikke var nok.

Centralt for islændingene, som det fremgår gennem de udvalgte sagaer, var opretholdelsen af ordenen og balancen i samfundet. Konflikterne i sagaerne skildrer eksempler på, når samfundets blev stabilitet truet. For at sikre denne balance blev opretholdt havde islændingene opbygget et udførligt retssystem med detaljerede love for, hvordan islændingene kunne sørge for at balancen blev opretholdt.

Som det fremgår af analysen, foretrak islændingene diplomatiske løsninger frem for de voldelige, eftersom næsten alle konflikterne gennemgik en konfliktløsningsprocedure. Islændingenes præference for diplomatiske løsninger blev yderligere uddybet i rosen af dygtige lovmænd, der vandt stor ære og berømmelse gennem deres lovkyndighed, intellekt, selvbeherskelse og venlighed fremfor styrke og evner som kriger, hvilket illustreres gennem Njal Thorgeirsson. Som illustreret i sagaerne forsøgte islændinge selv at løse konflikterne naturligt gennem forhandlinger og betaling af bod inden konflikten eller fejden kom for en tingret. Særligt fremstilles det islandske rets- og konfliktløsningssystem som fejlbarligt, da det let kunne manipuleres eller omgås af de selv samme dygtige lovmænd, som blev prist for deres viden og lovkyndighed.

Samtidig fordømmes uromagere, der enten levede af at forstyrre samfundets balance af selviske årsager eller misbrugte holmgangssystemet for at omgå loven. Alligevel fremstår det islandske retssystem ikke som effektivt i forhold til at løse omfattende konflikter med indflydelsesrige individer indblandet, eftersom de fleste af disse fejder først kunne løses gennem retssager, efter mindst en af de involverede parter var afgået ved døden, hvilket var særligt tydeligt i "Gunnars sidste slag". Dette negative syn kunne dog være et resultat af, at forfatterne havde tilføjet deres egne holdninger til historierne, hvormed de var farvet af en 1200-tals kristen overbevisning. Yderligere kunne motivet bag disse ændringer være at fremstille et fejlbarligt system for at legitimere den nye norske overherre.

Volden fremstår i fortællingerne om Egil og Njal som en uundgåelig del af islændingenes hverdag i sagatiden. Vold og drab var derfor accepteret, dog til en vis grænse. Hævn for en krænkelse kunne som oftest legitimere vold, det fremgår endda som en nødvendighed for at genoprette tabt ære, forudsat at det ikke indebar en uærlig handling, eksempelvis angreb på en forsvarsløs modstander.

På trods af sagaernes fokus på opretholdelsen af samfundets stabilitet, fremgår det alligevel, at enkelte forrykkelser af balancen var accepterede. Som forklaret i begrebsdefinitionen og analysen, var udfordringen en del af den sociale vurderingsproces i fristatstidens Island. Af disse grunde kan synet på vold i fristatstiden siges at være nuanceret, hvilket vidner om det komplekse samfund det islandske var.

Litteraturliste

Empiri

- Grágás Islændernes Lovbog i Fristatens Tid. Oversat af Vilhjálmur Finsen. Konsulteret 1. maj 2020. https://heimskringla.no/wiki/Her_begynder_Afsnittet_om_Manddrab.
- Lassen, Annette. *Islændingesagaerne: Egils saga*, Overs. Rolf Stavnem. København: Gyldendal, 2017.
- Lassen, Annette. *Islændingesagaerne: Njals saga*. Overs. Kim Lembek. København: Gyldendal, 2017.

Bøger

- Byock, Jesse L. *Feud in the Icelandic saga*. Berkeley: University of California Press, 1982.
- Byock, Jesse L. "Feuding in Viking Age Iceland's Great Village." I *Conflict in Medieval Europe: Changing perspectives on Society and Culture*. Redigeret af Warren C. Brown og Piotr Górecki. 229-241. Aldershot: Ashgate, 2003.
- Byock, Jesse L. "Medieval Iceland: Society, Sagas, and Power." University of California press, 1990.
- Byock, Jesse L. "The Icelandic Althing: Dawn of Parliamentary Democracy." I *Heritage and Identity: Shaping the Nations of the North*, redigeret af J. M. Fladmark, 67-83. The Heyerdahl Institutue and Robert Gordon University. Donhead St. Mary, Shaftesbury: Donhead, 2002.
- Hastrup, Kirsten. *A Place Apart. An Anthropological Study of the Icelandic World*. Oxford: Clarendon Press, 1998.
- Hjardar, Kim. *Vikinger kort fortalt*. Tubine (Aarhus, 2018).
- Jakobsson, Ármann. *Nine Saga Studies The Critical Interpretation of the Icelandic Sagas*. Reykjavik: University of Iceland Press, 2013.
- Jón Jóhannesson, *A History of the Old Icelandic Commonwealth: Islendinga Saga*. University of Manitoba press, reprinted 2006.
- Jørgensen, Keld Gall. *Betydningens grænser Oversættelsesvidenskab og saga*. København: Akademisk forlag, 1995.
- Leonard, Stephen Pax. *Language, Society and Identity in early Iceland*, Hoboken: Wiley-Blackwell, 2012.

- Miller, William Ian. *Bloodtaking and Peacemaking: Feud, Law and Society in Saga Iceland*. University of Chicago Press, 1990.
- Mortensen, Lars Boje. *Saxo*. Aarhus Universitetsforlag, 2018.
- O'Donoghue, Heather. *Old Norse-Icelandic Literature a Short Introduction*. Blackwell Publishing Hoboken, New Jersey, 2004.
- Ólasson, Véstein. *Dialogues with the Viking Age Narration and Representation in the Sagas of the Icelanders*. Reykjavik: Heimskringla, 1998.
- Thinggaard, Flemming. *Sagn og Saga*. Forlaget Optima (Skive, 1985).
- Ross, Margaret Clunies og Preben Meulengracht Sørensen. "Social institutions and belief systems of medieval Iceland (c. 870-1400) and their relations to the literary production". I *Old Icelandic Literature and Society*, redigeret af Margaret Clunies Ross, 8-29. Cambridge University Press, 2000.
- Sawyer, Birgit og Peter Sawyer. *Medieval Scandinavia From Conversion to Reformation ca. 800-1500*. University of Minnesota Press, 1993.
- Sigurðsson, Jón Viðar. "Iceland". I *The Viking World*, redigeret af Stefan Brink et al. 571-578. New York: Routledge, 2008.
- Sigurðsson, Jón Viðar, Frederik Galster Pedersen og Anders Berge. "Law making and utilisation in the North c. 900-1350". I *Making, Using and Resisting the Law in European History*, redigeret af Jón Viðar Sigurðsson, Eero Medijainen, Günther Lottes, 37-64. Pisa University Press, 2008.
- Sigurðsson, Jón Viðar. "Kings, Earls and Chieftains. Rulers in Norway, Orkney and Iceland c. 900-1300". I *Ideology and Power in the Viking and Middle Ages. Scandinavia, Iceland, Ireland, Orkney and the Faroes*, redigeret af Gro Steinsland et al, 69-108. Leiden: Brill, 2011.
- Sørensen, Preben Meulengracht. *Fortælling og ære Studier i islændingesagaerne*. Aarhus Universitetsforlag, 1993.
- Sørensen, Preben Meulengracht. *Saga og samfund: en indføring i oldislandsk litteratur*. København: Berlingske, 1977.
- Tulinius, Torfi H. "Saga as a myth: the family sagas and social reality in 13th-century Iceland". I *Old Norse Myths, Literature and Society*, redigeret af Margaret Clunies Ross, 526-539. Cambridge University Press, 2000.

Artikler

- Byock, Jesse L. "Dispute Resolution in the Sagas". *Gripla* 6 (1984): 86-100.
- Byock, Jesse L. "Social Memory and the Sagas: The Case of *Egils saga*." *Scandinavian Studies*. 76.3 (2004): 299-316.
- Cormack, Margaret. Fact and Fiction in the Icelandic Sagas. I *History compass* 5/1 (2007): 201-217.
- Hastrup, Kirsten. Defining a Society: The Icelandic Free State Between Two Worlds. *Scandinavian studies*, 56.3 (1984): 235-255.
- Knut Helle. "Hvor står den historiske sagakritikken i dag?". I *Collegium Medievale* (2011): 50-86.
- Kristinsson, Axel. "Lords and Literature: The Icelandic Sagas as Political and Social Instruments". *Scandinavian Journal of History*, 28.1 (2003): 1-17.
- Louis-Jensen, Jonna. "Heimskringla og Egils saga – Samme forfatter?". *Studier i Nordisk* (2006-2007): 103-111.
- Lönnroth, Lars. "The Concept of Genre in Saga Literature". I *Scandinavian Studies*, 47.4 (1975): 419-426.
- Miller, William Ian. "Avoiding legal judgement: The Submission of Disputes to Arbitration in Medieval Iceland." I *The American Journal of Legal History*, 28.2 (1984): 95-134.
- Miller, William Ian. "Choosing the Avenger: Some Aspects of the Bloodfeud in Medieval Iceland and England". *Law and History Review*, 1.2 (1983): 159-204.
- Miller, William Ian. "Of Outlaws, Christians, Horsemeat, and Writing: Uniform Laws and Saga Iceland". *Michigan Law Review* 89.8 (1991): 2081-95.
- Perrin, Chris. "Of Grey Geese and Burning Lawyers: The Structures of the Feud System in Viking Age Iceland". *The Graduate History Review* 5.1 (2016): 139-168.
- Sigurðsson, Jón Viðar. "Krigsføring i Island på 1200-tallet". I *Krigsføring i middelalderen: Strategi, ideologi og organisasjon ca. 1100-1400*. Forsvarsmuseets Småskrift, 35. Oslo, (2003): 110-127.
- Solvason, Birgir Þor Runolfsson. "Institutional evolution in the Icelandic Commonwealth". *Constitutional Political Economy* 4 (1993): 97-125.
- Solvason, Birgir Þor Runolfsson. "Ordered Anarchy: Evolution of the Decentralized Legal Order in the Icelandic Commonwealth". *Journal des Economistes et des Etudes Humaines* 3. 2-3 (1992): 333-351.

Andet

- Islands historie. Danmarkshistorien. Konsulteret 5. februar 2020. <https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/island/>.
- Ahola, Joonas. *Outlawry in the Icelandic Family Sagas*. Utrykt ph.d.-afhandling, University of Helsinki, 2014.
- Jørgensen, Michael Riber. *At konstruere fortiden om mundtlig tradition*. Utrykt kandidatspeciale, Aarhus Universitet, 2007.
- Kirsi, Kavera. *Porous Bodies, Porous Minds. Emotions and the Supernatural in the Íslendingasögur (ca. 1200-1400)*. Utrykt ph.d.-afhandling. University of Turku, 2015.
- Mühlmann, Gunnar. "Sagaer". Redigeret af Jørgen Ingemann Knudsen (2015), konsulteret, 30. maj 2020, <https://dansksiderne.dk/index.php?id=5120>.
- Zori, Davide Marco. *From Viking Chieftoms to Medieval State in Iceland: The Evolution of Social Power Structures in the Mosfell Valley*. Utrykt ph.d.-afhandling, University of California, 2010.